

PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK

Kleine stappen, grote stappen!

Binnen het domein begeleiden onderzoek ik als intern begeleider hoe ik de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar kan verbeteren.

Tamara de Winter

1410962

Master SEN, cohort 2013-2014

Studie- en onderzoeksbegeleider: Thea Deckers
's-Hertogenbosch

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling.....	5
1.1 Aanleiding.....	5
1.2 Probleemstelling.....	5
1.3 Doelstelling.....	5
1.4 Persoonlijke motivatie.....	6
1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen.....	6
1.6 Tot slot.....	6
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader.....	8
2.1 Integraal kindcentrum (IKC).....	8
2.1.1 Internationaal.....	8
2.2 Ondersteuningsstructuur.....	9
2.3 Passend onderwijs.....	9
2.4 Het jonge kind.....	10
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie.....	11
3.1 Doel.....	11
3.2 Onderzoeksstrategie.....	11
3.3 Paradigma.....	12
3.4 Respondenten.....	12
3.5 Onderzoeksmethoden.....	12
3.5.1 Interview.....	12
3.5.2 Documentonderzoek.....	12
3.5.3 Het narratieve interview.....	12
3.5.4 Focusgroep.....	13
3.6 Dataverzameling en -analyse.....	13
3.7 Ethische aspecten.....	13
3.8 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid.....	14
3.9 Werkplan en tijdpad.....	14
Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten.....	16
4.1 Deelvraag 1.....	16
4.1.1 Data interviews.....	16
4.2 Deelvraag 2.....	20
4.2.1 Data documentanalyse.....	20
4.2.2 Data narratieve interviews.....	20
4.3 Deelvraag 3.....	21

4.3.1 Data focusgroep	21
Hoofdstuk 5 Conclusie en discussie	23
5.1 Conclusies	23
5.1.1 Conclusies deelvragen	23
5.1.2 Conclusie onderzoeksvraag	24
5.2 Aanbevelingen	24
5.3 Betekenis onderzoek voor praktijkcontext	25
5.4 Methodologische reflectie	25
Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie	26
6.1 Onderzoeksproces	26
6.2 Persoonlijke ontwikkeling	27
6.3 Professionele ontwikkeling	27
6.4 Feedback critical friends	28
6.5 Aanbevelingen voor andere onderzoekers	28
Nawoord	29
Literatuurlijst	30
Bijlage 1 Voorbereiding interview	32
Bijlage 2 Voorbereiding narratief interview	33
Bijlage 3 Toestemmingsformulier	34
Bijlage 4 Documentanalyse	35
Bijlage 5 Samenvatting narratieve interviews	38
Bijlage 6 Huiswerkopdrachten focusgroep	43
Bijlage 7 Fragment uit logboek onderzoeker	45
Bijlage 8 Verwerkingsopdracht GJKD1	46
Feedback	48
Literatuur	49
Bijlage 9 Verwerkingsopdracht BBOP 2	50
Feedback	52
Literatuur	53
Bijlage 10 Fragment feedbackoverzicht	54

Samenvatting

Kindcentra zijn in Nederland een relatief nieuw verschijnsel. Een kindcentrum biedt verschillende disciplines op één plek aan. Op deze manier kunnen de kwaliteiten van die disciplines elkaar aanvullen en ondersteunen, ten behoeve van de ontwikkeling van kinderen. Als intern begeleider ben ik werkzaam in een kindcentrum (kindcentrum X.), waar basisschool, kinderopvang, peuterarrangement, buiten- en tussenschoolse opvang samen één gebouw delen. Er wordt opvang en onderwijs geboden voor kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 13 jaar. Tussen de betrokken partners worden inhoudelijke en organisatorische afspraken gemaakt. Kindcentrum X. streeft naar doorgaande lijnen, onder andere op het gebied van de ondersteuningsstructuur. Er vindt afstemming en uitwisseling plaats, maar er is nog weinig samenwerking en verbinding tussen kinderopvang (0 tot 4 jaar) en basisschool (4 tot en met 13 jaar). Dit onderzoek heeft als doel de ondersteuningsstructuur op kindcentrum X. te verbeteren, zodat dit ten gunste komt van één doorgaande lijn op het gebied van ondersteuning. De focus ligt hierbij bij het jonge kind, 0 tot 6 jaar, omdat voornamelijk in deze leeftijdsgroep de verbinding met elkaar, kinderopvang en basisschool, kan worden gezocht.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: “Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”

Voor de uitvoering van dit kwalitatief praktijkgericht onderzoek is gebruik gemaakt van actieonderzoek. Deze strategie is bij uitstek geschikt voor professionals die de eigen beroepspraktijk willen onderzoeken met het doel deze te verbeteren of te vernieuwen (Schuman, 2009, zoals vermeld in De Lange, et al., 2011, p.108).

Uit het onderzoek blijkt dat medewerkers de behoefte hebben aan een ondersteuningsroute, waarin duidelijke stappen beschreven staan hoe te handelen op het moment dat er bij een kind speciale ondersteuningsbehoeften worden gesignaleerd. Om een gezamenlijke verantwoordelijkheid te dragen voor alle kinderen binnen het kindcentrum willen medewerkers elkaar, maar ook elkaars kinderen, beter leren kennen. Intervisie wordt als methode gezien om dit te bereiken en elkaar te kunnen ondersteunen. Door de intern begeleider in een vroeg stadium te betrekken bij kinderen die meer aandacht en ondersteuning nodig hebben, kan de doorgaande lijn naar alle waarschijnlijkheid worden verbeterd. Net als het inzetten van een ondersteuningsteam 0 tot 6 jaar en het volgen van de ontwikkeling van kinderen door middel van één gezamenlijk kindvolgsysteem. Belangrijk is te beseffen dat genoemde interventies een aanspraak doen op de inzet van het team. Een gezamenlijke visie zal richting geven aan alle activiteiten die op het gebied van de ondersteuningsstructuur worden ingezet.

Hoofdstuk 1   Aanleiding en probleemstelling

“It takes a village to raise a child.”

M. de Winter

(Den Otter, 2009, p.14)

Bovenstaand citaat is van oorsprong een Afrikaans gezegde. Professor Mischa de Winter beschouwt kritisch hoe in onze cultuur van individualisering en fragmentarisering het gemeenschapselement op de tocht is komen staan. Die *village* bestaat niet meer. Het zal een enorme uitdaging worden om binnen een samenwerkingsverband en in samenwerking met onderwijs, gemeente en zorginstellingen kinderen op te laten groeien als sociale, democratische medeburgers. Om dit te realiseren zullen sociale-pedagogische infrastructuren moeten worden herzien. Het ontstaan van integrale kindcentra is hier een voorbeeld van.

1.1 Aanleiding

Als intern begeleider van de onderbouw (groepen 1 tot en met 4) ben ik werkzaam in een integraal kindcentrum (IKC). Samen met kinderopvang, peuterarrangement, buiten- en tussenschoolse opvang deelt de basisschool sinds 2009 één gebouw. Binnen het kindcentrum wordt opvang en onderwijs geboden voor kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 13 jaar. Het kindcentrum is ook een VVE-locatie. Dit houdt in dat er voor- en vroegschoolse educatie (VVE) wordt geboden aan kinderen in de leeftijd van 2 tot 6 jaar. Op het kindcentrum wordt gewerkt met twee zorgteams: een zorgteam voor kinderen van 0 tot 4 jaar en een zorgteam voor kinderen van 4 tot en met 13 jaar. Als intern begeleider stuur ik het zorgteam 4-13 aan. Op 22 februari 2010 hebben primair onderwijs, kinderopvangorganisaties en Stichting Peuterspeelzalen 's-Hertogenbosch een intentieverklaring getekend om samen te werken aan het realiseren van het concept kindcentra 0-13. Eén van de kenmerken van een kindcentrum is dat er op locatieniveau inhoudelijke en organisatorische afspraken worden gemaakt tussen de betrokken partners. Deze afspraken hebben betrekking op communicatie, publiciteit, afstemming van praktische activiteiten, maar ook op het gebied van overdracht en ondersteuningsstructuur.

In 2013 is er een monitor Kindcentra 0-13 's-Hertogenbosch uitgevoerd (Stadsfoto Kindcentra 0-13 's-Hertogenbosch, 2013). Er is onderzocht hoe de ontwikkeling van de kindcentra er gemeente breed op diverse domeinen voor staat. In deze monitor worden vier fasen van ontwikkeling genoemd: 1. apart, 2. afstemmen (zelf doen), 3. samen doen (zelf verantwoordelijk) en 4. samen doen (samen verantwoordelijk). Op het gebied van ondersteuningsstructuur bevindt het kindcentrum waar ik werk zich in fase 2. In deze fase van *afstemmen* ontmoeten werknemers en leidinggevenden elkaar en vindt er uitwisseling plaats, maar er worden geen gezamenlijke afspraken gemaakt.

1.2 Probleemstelling

In dit onderzoek noem ik het kindcentrum waar ik werkzaam ben, en waarvoor ik dit onderzoek uitvoer, kindcentrum X.

Binnen kindcentrum X. wordt er gestreefd naar doorgaande lijnen, ook op het gebied van ondersteuning. Toch heeft kindcentrum X. dit in de afgelopen jaren onvoldoende weten te realiseren. Er is nog een duidelijke *knip* te zien tussen 0-4 (kinderopvang) en 4-13 (basisschool). Zo wordt er gewerkt met twee zorgteams, waarbij nauwelijks verbinding is tussen beide en waar werkwijzen van elkaar verschillen (zie hoofdstuk 2, paragraaf 3).

Kindcentrum X. wil zich onder andere op het gebied van ondersteuning ontwikkelen naar fase 3 en 4. (zie paragraaf 1). In deze fasen komen afspraken tot stand over het bieden van ondersteuning aan kinderen en worden structuur, samenwerking en overleg verbreed.

1.3 Doelstelling

Mijn doel is om de ondersteuningsstructuur op kindcentrum X. te verbeteren, zodat dit ten gunste komt van één doorgaande lijn op het gebied van ondersteuning. De focus zal liggen bij het jonge kind, 0 tot 6 jaar. In overleg met het managementteam van kindcentrum X. is gekozen voor deze leeftijdscategorie,

omdat voornamelijk in deze leeftijdsgroep de verbinding met elkaar, kinderopvang en basisschool, wordt gezocht.

Het schrijven van een ondersteuningsplan 0 tot 6 jaar, het verbeteren van de warme overdracht, één gezamenlijk kindvolgsysteem of het opzetten van één ondersteuningsteam 0-13 zouden mogelijke stappen kunnen zijn om de ondersteuningsstructuur te verbeteren. Het is van belang dat ik als intern begeleider op de hoogte ben van Passend onderwijs, zodat gemaakte keuzes kunnen worden afgestemd op de huidige ontwikkelingen.

1.4 Persoonlijke motivatie

Binnen de opleiding Master SEN wil ik me specialiseren in het domein begeleiden. Mijn doelstelling heeft te maken met veranderingsprocessen, beleid en organisatie, die vallen binnen dit domein. Wat extra motiveert is dat dit onderzoek maatschappelijk relevant is. De Wet op Passend Onderwijs (augustus 2014) daagt me als intern begeleider uit om kritisch te kijken naar de ondersteuningsstructuur van onze organisatie. Iedere school is namelijk verplicht een schoolondersteuningsprofiel op te stellen waarin beschreven wordt welke voorzieningen er worden getroffen voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben. De gemeente 's-Hertogenbosch heeft de ambitie te komen tot één ondersteuningsstructuur 0-13 voor alle kindcentra binnen de gemeente. Mijn rol en de bijbehorende taken als intern begeleider veranderen hiermee. Persoonlijk ben ik blij met deze ontwikkelingen, omdat ik van mening ben dat door vroegtijdige signalering van problemen de ondersteuning lichter en preventiever kan worden ingezet. Een verbetering in de samenwerking tussen professionals, ouders, kind en omgeving zal uiteindelijk in het belang van het kind zijn. Hierbij speelt het CEN thema *Systeemdenken* een rol. Alle contexten rondom een kind staan met elkaar in verbinding. Ook de CEN thema's *De Master SEN als professional*, *Denken in mogelijkheden* en *Inclusie* komen terug in mijn onderzoek. In hoofdstuk 2 schrijf ik over de verschuiving van het defectperspectief naar het burgerschapsperspectief. Dit onderwerp valt binnen de thema's: *Denken in mogelijkheden* en *Inclusie*. In hoofdstuk 6 reflecteer ik op mijn persoonlijke ontwikkeling, waarbij *De Master SEN als professional* centraal staat. Voor mezelf is het belangrijk dat ik kan verantwoorden en uitleggen waar ik bepaalde keuzes op baseer.

1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen

De volgende onderzoeksvraag staat centraal:

“Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”

Voor het beantwoorden van deze vraag heb ik de volgende deelvragen:

- 1) Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?
- 2) Welke voorbeelden van *good practice* van andere kindcentra binnen het schoolbestuur, omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, kan ik als intern begeleider gebruiken op kindcentrum X.?
- 3) Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt het team van kindcentrum X. voor het actieplan?

1.6 Tot slot

Er is weinig literatuur te vinden over ondersteuningsstructuren binnen een integraal kindcentrum. Op hbo kennisbank heb ik een afstudeeronderzoek gevonden waarin onderzoek is gedaan naar de doorgaande lijn 0-6 in het kader van de doorgaande lijn 0-13. Vis (2009) concludeert dat er over het algemeen behoefte is aan meer kennis en begrip van en voor elkaars werkveld.

Ook heb ik een afstudeerproject gevonden over de voorschoolse zorgstructuur en de aansluiting hiervan op de voorschoolse voorzieningen binnen de gemeente Boxtel. Toral Aguirre (2012) geeft in haar onderzoek het belang aan van het bundelen van krachten van alle voorzieningen. Communicatie en op de

hoogte zijn van elkaars werkwijzen zijn van groot belang om de ondersteuningsstructuur te versterken. Voor mij zijn dit belangrijke conclusies om mee te nemen bij het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag.

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik aan de hand van de volgende kernbegrippen: integraal kindcentrum (IKC), ondersteuningsstructuur, Passend onderwijs en het jonge kind, de theorie die mijn onderzoek ondersteunt.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk geef ik een toelichting van de kernbegrippen: integraal kindcentrum (IKC), ondersteuningsstructuur, Passend onderwijs en het jonge kind en maak ik een koppeling van de theorie naar de praktijk van mijn onderzoeksschool.

2.1 Integraal kindcentrum (IKC)

Het integraal kindcentrum is in Nederland een relatief nieuw verschijnsel. Maar wat is een integraal kindcentrum? In het boek *Op weg naar het integraal kindcentrum* geeft Frank Studulski (2010, p.13) de volgende werkdefinitie:

Een integraal kindcentrum is een voorziening voor kinderen van tenminste 0 tot 12 jaar [0 tot 14 jaar], waar zij gedurende de dag komen om te leren, spelen, ontwikkelen en ontmoeten. Alle ontwikkelingsterreinen van kinderen komen aan bod. De omgeving biedt een totaalpakket op het gebied van educatie, opvang en ontwikkeling, waarbij wel functionele specialismen zijn (inclusief taakverdeling), maar geen institutionele en organisatorische verdeling. Het centrum biedt kinderen een dagprogramma voor zolang als zij willen deelnemen, met minimale en maximale uren, (maar met een ruim openingsregime).

Het integraal kindcentrum biedt verschillende disciplines op één plek aan. Op deze manier kunnen de kwaliteiten van die disciplines elkaar aanvullen en ondersteunen ten behoeve van de ontwikkeling van kinderen. Jeannette Doornenbal (2012) schrijft dat het kindcentrum een grote stap in de ontwikkeling naar inhoudelijke en organisatorische samenwerking tussen basisonderwijs, kinderopvang en vrijetijdsbesteding is.

In dit onderzoek zal verder de term *kindcentrum* gebruikt worden waar ook integraal kindcentrum, kindercentrum of IKC gelezen kan worden.

2.1.1 Internationaal

In het buitenland zien we meer voorbeelden van samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs. Het past bij de maatschappelijke vraagstukken van West-Europa. In Zweden zien we bijvoorbeeld dat de kosten van levensonderhoud dusdanig hoog zijn dat veel echtparen gedwongen worden beiden te werken. Kinderopvang is daardoor veel meer geaccepteerd. Onderwijs en opvang zijn nauw op elkaar aangesloten en vormen een bijna organisch geheel.

Leseman (2007, zoals vermeld in Studulski, 2010, p.24) verwijst naar de ontwikkelingen in Zweden, Finland, Denemarken en Nieuw-Zeeland voor de ontwikkeling van zogeheten *educare-systemen*. Dit zijn feitelijke community schools of brede scholen waar verschillende instellingen samenwerken aan betere kansen voor kinderen. “Door samenwerking en centrale coördinatie kan meer samenhang in visie, doelen en praktijken ontstaan, kunnen administratieve en pedagogische staffuncties worden gecombineerd, en kan een gedeeld niveau van kwaliteit worden bereikt” (Leseman, 2007, zoals vermeld in Studulski, 2010, p.25). De combinatie van opvoedingsondersteuning, VVE, verlengde schooldag en goed onderwijs wordt gezien als kern van een dergelijk *educare-systeem*.

Op kindcentrum X. zie ik dat er nog weinig gebruik wordt gemaakt van de kwaliteiten van de verschillende disciplines. Kinderopvang, peuterarrangement en basisschool delen samen één gebouw, maar werken als twee afzonderlijke organisaties. Wat ik zie en ervaar, wordt ook geconcludeerd naar aanleiding van eerder onderzoek (zie hoofdstuk 1, paragraaf 6). Medewerkers zijn onvoldoende op de hoogte van elkaars werkwijzen en hebben hierdoor weinig kennis en begrip voor elkaars werkveld. De wil om met elkaar te verbinden is er wel. Zo hebben beide organisaties uitgesproken te willen werken vanuit het concept Jenaplan en is er één keer in de zes weken een 2- tot 6-jarigen overleg waarin verschillende onderwerpen aan bod komen (VVE, thema's, etc.). Op het gebied van ondersteuning is er op kindcentrum X.

afgesproken dat er altijd een warme overdacht plaatsvindt en draagt de jeugdverpleegkundige van de GGD haar casussen over aan de sociaal verpleegkundige van de basisschool. Als intern begeleider van de onderbouw zie ik op het gebied van ondersteuning kansen om de verbinding, de doorgaande lijn, te verbeteren.

2.2 Ondersteuningsstructuur

Op de website van encyclo.nl is de volgende definitie van het begrip zorgstructuur te vinden:

“Door de overheid gestimuleerde aanpak van scholen om de instroom van leerlingen naar het speciaal onderwijs te verminderen. Onderwijsinstellingen hebben een zorgstructuur ingericht, met een zorgteam, een coördinator en intern begeleiders” (<http://www.encyclo.nl/begrip/zorgstructuur>).

Schuman (2013) legt uit dat de traditionele term *zorg* binnen het burgerschapsparadigma vervangen wordt door het begrip *ondersteuning*. “Ondersteuning omvat alle bronnen en strategieën die erop gericht zijn de ontwikkeling, het leren, de belangen en het persoonlijk welbevinden van het individu te versterken en diens functioneren als mens te vergroten” (Schalock et al., 2010, p.175, zoals vermeld in Schuman, 2013, p.162). De overheid heeft in nieuwe wetsvoorstellen voor de invoering van Passend Onderwijs alle begrippen waar het woordje *zorg* in voorkwam vervangen door begrippen met het woord *ondersteuning* (Schuman, 2013). Het laat een verschuiving zien in denken, van het defectperspectief naar het burgerschapsperspectief (Den Otter, 2009, p.13).

	Defectperspectief	Burgerschapsperspectief
Mensvisie	Mens gedefinieerd vanuit zijn beperking	Uniek individu met eigen specifieke behoeften
Maatschappelijke positie	Patiënt	Volwaardig burger
Begeleidingsstrategie	Verzorgen	Ondersteunen
Locatie	Aparte instellingen: segregatie	Reguliere voorzieningen: integratie

Tabel 1 Defect- en burgerschapsperspectief (Bron: Greven, 2008, zoals vermeld in Den Otter, 2009, p.13).

Voor mij als intern begeleider is het belangrijk dat ik reflecteer op mijn perspectief. Denk ik vanuit het probleem, de beperking, of denk ik vanuit de ondersteuningsbehoeften van het kind? Omdat ik een optimistisch persoon ben en iemand ben die zoekt naar oplossingen voor problemen, ben ik voorstander van het burgerschapsperspectief, waarbij we aansluiten bij de sterke kanten van het kind en de ondersteuning afstemmen tussen alle betrokkenen.

Ik wil deze theorie gebruiken in gesprek met de focusgroep. Welke opvattingen, visies en ideeën leven er binnen de focusgroep rondom het begrip *zorg*?

2.3 Passend onderwijs

In het referentiekader Passend onderwijs (Referentiekader Passend onderwijs, 2013) staat dat Passend onderwijs gaat over alle kinderen en jongeren in de leeftijd tot 23 jaar. Het heeft betrekking op alle reguliere en specifieke onderwijsvoorzieningen die kunnen bijdragen aan een succesvolle schoolloopbaan. Van alle samenwerkingsverbanden wordt verwacht dat zij een niveau van basisondersteuning vaststellen. Dit is de begeleiding die een reguliere school standaard kan bieden. Basisondersteuning wordt omschreven als het door het samenwerkingsverband afgesproken geheel van preventieve en lichte curatieve interventies die binnen de ondersteuningsstructuur van de school planmatig, en eventueel in samenwerking met ketenpartners, worden uitgevoerd (Referentiekader Passend onderwijs, 2013, p.13). In het referentiekader Passend onderwijs (2013) worden de volgende vier aspecten van basisondersteuning genoemd:

- Vroegtijdige signalering van leer-, opgroei- en opvoedproblemen om preventieve interventies in te kunnen zetten.
- Inrichting van de ondersteuningsstructuur. In het ondersteuningsprofiel van de school wordt aangegeven wat de expertise is voor wat betreft preventieve en (licht) curatieve interventies en hoe die zichtbaar worden in de onderwijsorganisatie van de school.

- Planmatig werken.
- Kwaliteit van basisondersteuning. Criterium hiervoor is het landelijk vastgestelde toezichtkader van de onderwijsinspectie.

Op kindcentrum X. wordt gewerkt met twee zorgteams. Er is nauwelijks verbinding tussen beide zorgteams en werkwijzen verschillen van elkaar.

Zo vindt er in het zorgteam 0-4 overleg plaats tussen de pedagogisch medewerker en de jeugdverpleegkundige van de GGD. Het zorgteam van 4-13 wordt naast de groepsleider en de sociaal verpleegkundige van de GGD, versterkt met de intern begeleider en schoolmaatschappelijk werker. Wanneer er een nieuwe casus wordt ingebracht, worden in het zorgteamoverleg van 4-13 ook de ouders uitgenodigd. Naar mijn mening kan het zorgteam 4-13 hierdoor veel meer gebruik maken van elkaars expertise en ontstaat er zo een betere samenwerking. Een meer integrale ondersteuning van de ontwikkeling van het kind zie ik als grote meerwaarde. Op deze manier kunnen ervaringen worden gedeeld en kunnen we van elkaars expertise, in de omgang met kinderen die meer aandacht en ondersteuning nodig hebben, leren. Dit sluit aan bij Passend onderwijs en de vier aspecten van basisondersteuning.

2.4 Het jonge kind

Er is een wezenlijk verschil tussen kinderen van 0 tot 6 jaar en 6 tot 13 jaar. Van 0 tot 6 jaar spreken we echt over jongere kinderen (Studulski, 2010, p.33). Voor jonge kinderen is spelen de manier om te leren. Een van de dilemma's op een kindcentrum is de spanning tussen spelen en leren. Een gevaar is namelijk dat bij het ontbreken van organisatorische en fysieke grenzen tussen onderwijs en opvang, de onderwijsactiviteiten zullen uitdijen ten koste van de opvang- en ontspanningstaken (Studulski, 2010, p.39). Hierdoor kan de spontane ontwikkeling van peuters en kleuters steeds meer onder druk komen te staan. Hoogleraar orthopedagogiek Sieneke Goorhuis-Brouwer (2011) gaat lijnrecht in tegen de huidige trend om kinderen zo vroeg mogelijk allerlei schoolse vaardigheden aan te leren. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat jonge kinderen behoefte hebben aan ruimte om zich in hun eigen tempo te ontplooien, maar in de praktijk worden ze zo vroeg mogelijk aan het leren gezet. Deze trend wordt ook wel de *verschoolsing* in het leven van kinderen genoemd (Singer & Doornenbal, 2014). Singer & Doornenbal (2014) zeggen dat in de huidige maatschappij kinderen, zelfs peuters en kleuters, producten zijn geworden en moeten voldoen aan normen. Jonge kinderen worden gescreend, getoetst of behandeld om ontwikkelingsachterstanden te voorkomen.

In mijn POP heb ik geschreven dat ik het belangrijk vind om regelmatig de *waarom*-vraag te stellen: "waarom doen we, wat we doen, zoals we het doen?" Tijdens het CEN thema *Denken in mogelijkheden* heb ik hierover gelezen in het artikel *Wat gaan we doen? Van Verlegenheid naar zelfbewuste verantwoording van onderwijspraktijk* van Luc Stevens (2013). Daarin zegt Stevens (2013) dat het erop lijkt dat we in onze gestroomlijnde onderwijspraktijk de vraag waar het om gaat, wat ons bezielt, al enige tijd verloren hebben. De praktische vragen van alledag domineren en er wordt nauwelijks meer stilgestaan bij pedagogische uitgangspunten. Voor mij is het daarom van belang dat ik de visie met betrekking tot het jonge kind en het bieden van ondersteuning binnen kindcentrum X. ga verkennen (deelvraag 1 en 3).

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik mijn onderzoeksstrategie en welke onderzoeksmethoden ik ga gebruiken om mijn onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen te beantwoorden.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

De onderzoeksvraag “Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?” beantwoord ik middels een actieonderzoek. In dit hoofdstuk licht ik deze onderzoeksstrategie toe en geef ik uitleg over de onderzoeksmethoden.

3.1 Doel

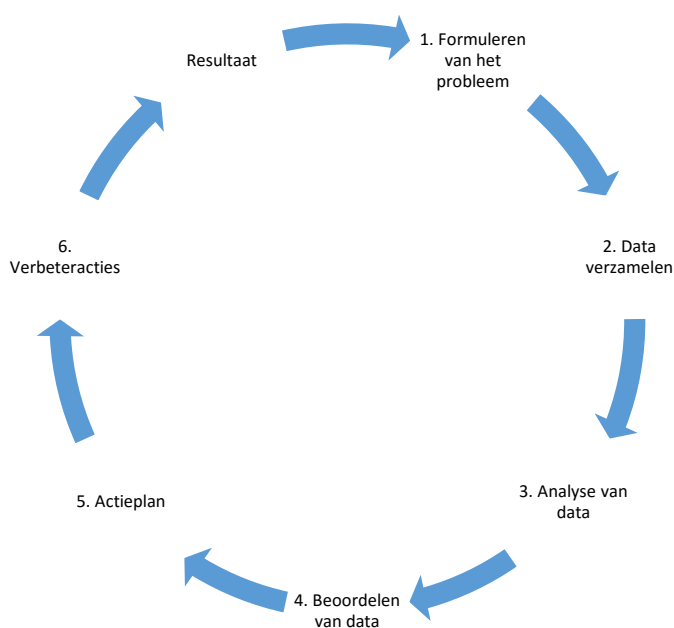
Door middel van dit onderzoek wil ik mijn eigen praktijk kritisch onderzoeken en aanzetten vinden voor verbetering van deze praktijk. Mijn onderzoek zal leiden tot een actieplan ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar op kindcentrum X.

De doelgroep voor dit onderzoek is het team van kindcentrum X. en de profijtgroep zijn de kinderen (en hun ouders) van kindcentrum X.

3.2 Onderzoeksstrategie

Om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden, heb ik gekozen voor een actieonderzoek. Schuman (2009, zoals vermeld in De Lange, et al., 2011, p.108) zegt dat deze strategie bij uitstek geschikt is voor professionals die de eigen beroepspraktijk willen onderzoeken met het doel deze te verbeteren of te vernieuwen. Actieonderzoek kenmerkt zich doordat de onderzoeker samen met betrokkenen een nieuwe aanpak ontwikkelt en uitprobeert (De Bruïne, et al., 2011).

Het actieonderzoek bestaat uit een onderzoeksdeel en een handelingsdeel. Het onderzoeksdeel betreft het bestuderen van literatuur die relevant is voor het praktijkprobleem, de onderzoeksstrategie en -methoden, het onderzoeksontwerp en de dataverzameling, -analyse en -evaluatie. Het handelingsdeel bestaat uit de activiteiten die de onderzoeker onderneemt om tot verandering of verbetering van de beroepspraktijk te komen (De Lange, et al., 2011). Het handelingsdeel beschrijf ik in het actieplan. Het actieplan betreft een lange termijn planning. Het daadwerkelijk uitvoeren van de verbeteracties en de implementatie ervan neemt kindcentrum X. op in haar jaarplanning. De evaluatie van deze verbeteracties vindt plaats in een volgende cyclus en maken geen deel uit van mijn onderzoek.

Figuur 1 Cyclus van actieonderzoek (Bron: Schuman, 2009, zoals vermeld in De Lange et al., 2011, p.114).

3.3 Paradigma

Wanneer ik kijk naar de doelstellingen en hoofdkenmerken van de verschillende onderzoeksparadigma's, dan heeft dit onderzoek veel kenmerken van de kritisch-emancipatorische benadering. Als uitkomst bij de kritische theorie staat: "Reflecterend op een als ongewenst beoordeelde situatie kunnen nieuwe inzichten ontstaan die kunnen helpen activiteiten te onderbouwen om te komen tot een meer gewenste situatie" (De Lange, et al., 2011, p.289). In dit onderzoek is mijn rol als onderzoeker de *practitioner*. Samen met mijn collega's van kindcentrum X. ga ik op zoek naar activiteiten die aanzet geven ter verbetering van de praktijk.

3.4 Respondenten

In het onderzoek zijn de volgende personen betrokken:

- Een afvaardiging van het team: twee pedagogisch medewerkers en twee groepsleiders van de groepen 1/2, van kindcentrum X.
- Het managementteam van kindcentrum X.: directie kindcentrum, locatiemanager kinderopvang, onderbouwcoördinator, bovenbouwcoördinator en VVE-coördinator.
- Intern begeleiders van andere kindcentra binnen het schoolbestuur van kindcentrum X.
- De intern begeleider van kindcentrum X. als onderzoeker (ikzelf).

3.5 Onderzoeksmethoden

Er wordt in praktijkgericht onderzoek geadviseerd om meerdere methoden te gebruiken om informatie te verzamelen (De Lange, et al., 2011, p.203). Hieronder geef ik uitleg welke verschillende methoden ik gebruik om mijn deelvragen te beantwoorden.

3.5.1 Interview

Om deelvraag 1 "Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?" te beantwoorden, maak ik gebruik van een semigestructureerd interview en de focusgroep (zie paragraaf 5.4). Omdat interviewen veel tijd kost, maak ik de keuze om een afvaardiging van het team te interviewen. In totaal neem ik vier interviews af. Twee gesprekken met pedagogisch medewerkers en twee gesprekken met groepsleiders van de groepen 1/2. Omdat ik op zoek ben naar visies en ideeën, maak ik gebruik van een semigestructureerd interview (Kallenberg, et al., 2007). Een deel van de vragen is vooraf vastgesteld (zie bijlage 1, Voorbereiding interview), maar er blijft voldoende ruimte over om over eigen ervaringen en meningen te vertellen. Als onderzoeker krijg ik via het interview de kans om beter zicht te krijgen wat zich onder de waterspiegel afspeelt in de metafoor van de ijsberg (De Lange, et al., 2011, p.174).

3.5.2 Documentonderzoek

Door middel van documentonderzoek en het narratieve interview (zie paragraaf 5.3) onderzoek ik of er voorbeelden van *good practice* zijn die ik kan gebruiken ter verbetering van de ondersteuningsstructuur van kindcentrum X. Hiermee beantwoord ik deelvraag 2 van mijn onderzoek. Het bestuur van kindcentrum X. telt in totaal 9 kindcentra. Voor het documentonderzoek vraag ik van deze kindcentra alle ondersteuningsplannen op. Dit zijn bestaande algemene bronnen. De verkenning van deze documenten combineer ik met een bezoek aan twee à drie kindcentra voor een narratief interview.

3.5.3 Het narratieve interview

In het geval van praktijkgericht onderzoek is narratief onderzoek aantrekkelijk door zijn nadruk op het verhelderen van ervaringen en standpunten van belanghebbenden en vanwege de doelstelling van empowerment (De Lange, et al., 2011, p.175). Bij collega intern begeleiders, van twee à drie verschillende kindcentra, neem ik een narratief interview af. Deze kindcentra selecteer ik naar aanleiding van het documentonderzoek en op basis van ervaring. Omdat ik naast onderzoeker ook intern begeleider ben van kindcentrum X., ben ik door het bijwonen van netwerkbijeenkomsten voor intern begeleiders op de hoogte welke kindcentra waar in hun ontwikkeling staan met betrekking tot een doorgaande lijn in de

ondersteuningsstructuur. In het interview nodig ik de betreffende persoon uit om zijn verhaal te vertellen. De interviewee ontvangt van tevoren een overzicht van de thema's om het verhaal voor te kunnen bereiden (zie bijlage 2, Voorbereiding narratief interview).

3.5.4 Focusgroep

Het managementteam van kindcentrum X. zal de focusgroep vormen. De focusgroep is een kwalitatieve onderzoeksmethode: hij is gericht op ideeën, gevoelens, opvattingen, attitudes en beleving (De Lange, et al., 2011, p.180). Tijdens het gesprek zal ik zelf de gespreksleider, de *moderator* zijn. De focusgroep speelt een rol in het beantwoorden van deelvraag 1 en met name een rol in de beantwoording van deelvraag 3: "Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt kindcentrum X. voor het actieplan?"

De focusgroep komt in totaal drie keer bij elkaar. In het eerste gesprek wordt het onderzoeksthema *ondersteuningsstructuur kindcentrum* verkend. Tijdens het tweede gesprek worden de verkenningen geïnterpreteerd, zodat ideeën voor verbeteracties geformuleerd kunnen worden. In het laatste gesprek worden conclusies geformuleerd en worden vervolgactiviteiten gepland.

3.6 Dataverzameling en -analyse

De interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. en de narratieve interviews met collega intern begeleiders neem ik op met een voicerecorder. Van deze gesprekken maak ik vervolgens een transcriptie. De interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. leveren voor mij wensen ter verbetering van de ondersteuningsstructuur op, die ik vervolgens gebruik om thematisch de documentanalyse uit te voeren. De documenten, ondersteuningsplannen, vraag ik digitaal op en het narratieve interview neem ik af op de locatie van het desbetreffende kindcentrum. De gesprekken met de focusgroep neem ik op met een videocamera. Alle uitkomsten worden kwalitatief geanalyseerd.

3.7 Ethische aspecten

Aangezien ik, als onderzoeker, ook participant ben, wordt gewaakt voor subjectiviteit. Tijdens de voorbereiding en uitvoering van mijn onderzoek houd ik me aan de gedragscode van praktijkgericht onderwijs binnen het Hoger Beroepsonderwijs (HBO) in Nederland (Andriessen, et al., 2010).

Professionele en maatschappelijke belang dienen

Mijn onderzoek is gericht op een relevant thema uit mijn beroepspraktijk: het verbeteren van doorgaande lijnen, en in dit geval de ondersteuningsstructuur, op kindcentrum X. Hierbij spelen huidige ontwikkelingen, zoals Passend Onderwijs en Transitie Jeugdzorg, een rol.

Respectvol zijn

Veiligheid, vertrouwen en transparantie zijn drie belangrijke ethische aspecten die ik moet waarborgen. Tijdens onder andere de gesprekken met de focusgroep zal veiligheid een grote rol spelen. In deze gesprekken gaan we op zoek naar opvattingen en overtuigingen en duiken we onder de metaforische waterspiegel van de ijsberg (De Lange, et al., 2011, p.174).

Zorgvuldigheid

Alle respondenten worden vooraf geïnformeerd over de inhoud van mijn onderzoek, de procedure en wat ik met de uitkomsten ga doen.

De respondenten bij de interviews en de focusgroep zal ik om toestemming vragen voor gebruik van digitale technologie (voicerecorder en videocamera) (zie bijlage 3, Toestemmingsformulier). Het materiaal zal uitsluitend door mij als onderzoeker gebruikt worden en na afloop van het onderzoek worden vernietigd.

In de uitwerking van mijn onderzoek heb ik reeds gebruik gemaakt van literatuurverwijzingen volgens American Psychological Association (APA).

Integer zijn

Mijn methoden, data en het actieplan worden tijdens het onderzoek niet gestuurd door gewenste uitkomsten. Ik ben eerlijk over de bronnen die ik heb gebruikt en ben aanspreekbaar op mijn gedrag.

Keuzes en gedrag verantwoord

- In hoofdstuk 1 verantwoord ik me over de relevantie van het gekozen thema.
- In hoofdstuk 2 verantwoord ik me over de gebruikte literatuur.
- In hoofdstuk 3 verantwoord ik me over de keuze van mijn onderzoeksmethode en de manier waarop het onderzoek is uitgevoerd.
- In hoofdstuk 4 en 5 verantwoord ik me over de wijze van dataverzameling en data-analyse.
- In hoofdstuk 6 verantwoord ik me over het belang van het onderzoek en eventuele vervolgacties.

3.8 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid

Door meerdere invalshoeken, benaderingen en bronnen te gebruiken bij dit onderzoek, leidt dit volgens De Lange et al. (2011) veelal tot grotere nauwkeurigheid en betrouwbaarheid van het onderzoek. Om te voldoen aan triangulatie maak ik gebruik van verschillende onderzoeksmethoden om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden. Om ervoor te zorgen dat mijn onderzoek betrouwbaar is, zal ik tijdens de interviews en de gesprekken met de focusgroep regelmatig moeten samenvatten en controleren of dat wat ik hoor en interpreteer, zo ook bedoeld is. Dit wordt ook wel *membercheck* genoemd (Ponte, 2012). *Membercheck* zal ook bijdragen aan de validiteit van mijn onderzoek. Verschillende partijen (critical friends, studiebegeleider, managementteam kindcentrum X.) kijken tijdens het onderzoek kritisch met me mee.

3.9 Werkplan en tijdspad

Periode	Onderdeel	Onderzoeksmethode
Oktober 2014	Schrijven onderzoeksvoorstel	
November 2014	Feedback critical friends verwerken Inleveren onderzoeksvoorstel	
December 2014	Herschrijven van onderzoeksvraag en deelvragen Managementteam informeren Medewerking collega's en kindcentra vragen Ondersteuningsplannen opvragen	Documentonderzoek
Januari 2015	Gesprekken afvaardiging team Analyse ondersteuningsplannen Transcriptie interview en verwerken PGO uitwerken	Interview Documentonderzoek Interview
Februari 2015	Bezoeken van twee à drie kindcentra PGO uitwerken	Narratieve interview
Maart 2015	Eerste en tweede gesprek managementteam Transcriptie interview en verwerken PGO uitwerken	Focusgroep Narratieve interview
April 2015	Derde gesprek managementteam Gesprekken verwerken PGO uitwerken	Focusgroep Focusgroep
Mei 2015	PGO uitwerken PGO bespreken met critical friends PGO bespreken met respondenten	
Juni 2015	Feedback verwerken Inleveren PGO	

Tabel 2 Werkplan en tijdspad

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik hoe ik data verzameld, geanalyseerd en verwerkt heb en geef ik per deelvraag de resultaten van mijn onderzoek weer.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden per deelvraag de kwalitatieve data van de onderzoeksmethoden beschreven en vanuit een inductieve benadering geanalyseerd.

4.1 Deelvraag 1: “Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?”

4.1.1 Data interviews

Er zijn vier interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. afgenomen. Hieronder zijn in tabellen de antwoorden, op de vooraf opgestelde vragen, verkort weergegeven (*membercheck*). De complete en letterlijke verslagen van alle interviews zijn niet opgenomen binnen dit onderzoek, maar liggen als bijlage ter inzage (De Lange, et al., 2011, p.207).

Vraag 1	pedagogisch medewerker 1.	pedagogisch medewerker 2.	groepsleider 1/2 1.	groepsleider 1/2 2.
Wat versta jij onder ondersteunings-structuur?	Hoe de zorg georganiseerd is binnen het kindcentrum.	De weg die je kunt / moet bewandelen als je zorgen hebt om een kind.	De samenwerking die er is tussen groepsleiders, intern begeleider en samenwerkende organisaties / partners binnen het onderwijs.	Een vaste, duidelijke en voor iedereen (heel kindcentrum) duidelijke structuur, waarin staat waarvoor je ondersteuning kan invoeren, waaruit ondersteuning kan bestaan en hoe je een beroep op ondersteuning kunt doen.

Tabel 3 Interview vraag 1

Uit alle gesprekken met participanten komt naar voren dat onder ondersteuningsstructuur de organisatie en route verstaan wordt, die ingezet wordt, wanneer er bij kinderen *zorg* wordt gesignaleerd.

Vraag 2	pedagogisch medewerker 1.	pedagogisch medewerker 2.	groepsleider 1/2 1.	groepsleider 1/2 2.
Wanneer heeft een kind volgens jou meer ondersteuning nodig?	Wanneer je merkt dat er een achterstand is in de ontwikkeling van het kind. Wanneer de omstandigheden (thuisituatie, opvoeding) verre van optimaal zijn.	Ik denk dat een kind meer ondersteuning nodig heeft als het door een achterstand in één (of meerdere) ontwikkelingsgebied(en) (totaal) niet mee kan met de groep.	Als een kind binnen de groep met ondersteuning van de groepsleider onvoldoende tot ontwikkeling komt.	Een kind heeft voor mij meer ondersteuning nodig als ik, als groepsleider, zie dat het kind niet voldoende heeft aan het aanbod wat er is in de groep.

Tabel 4 Interview vraag 2

Wanneer er gesproken wordt over meer ondersteuning dan valt op, dat de pedagogisch medewerkers praten over “*achterstanden in de ontwikkeling*” van het kind. De groepsleiders praten niet over achterstanden, maar over “*onvoldoende tot ontwikkeling komen*” en kinderen die onvoldoende kunnen profiteren van het reguliere aanbod in de groep.

Vraag 3	pedagogisch medewerker 1.	pedagogisch medewerker 2.	groepsleider 1/2 1.	groepsleider 1/2 2.
Welke stappen neem je wanneer je signaleert dat een kind meer ondersteuning nodig heeft?	Zelf contact opnemen (met toestemming) met wijkverpleegkundige. Ouders contact op laten nemen met wijkverpleegkundige. Wat of wie is er nodig, afspraken hierover maken met ouders en wijkverpleegkundige. Vervolgafpraak al vastleggen, voortgang bekijken. Wanneer zorg blijft bestaan, IB'er basisschool inschakelen, uitnodigen voor observatie kind op de groep.	Bespreek ik dit eerst met mijn directe collega's op de groep. Herkennen zij de zorg ook? Tijdens een groepsoverleg uiten we onze zorgen ook bij de manager. Tijdens haal- en brengmomenten benoem ik naar ouders toe het gedrag wat zich voordoet of datgene waar het kind moeite mee heeft, zodat het voor ouders zeker niet iets is waar we nog nooit over gesproken hebben. Ik bespreek met ouders dat we graag advies willen vragen bij het consultatiebureau. Mede aan de hand van dit gesprek worden eventueel vervolg stappen ondernomen. Is het kind 3 1/2 dan geven we ook bij de intern begeleider er op school aan wat de zorgen zijn, zodat dit daar in ieder geval ook bekend is.	Binnen mijn eigen groep probeer ik zelf te handelen door extra ondersteuning te geven door middel van tijd, materialen, begeleiding in een klein groepje of 1 op 1. Dit bespreek ik ook met ouders. Ik evalueer na een periode. Wanneer dit niet het gewenste resultaat oplevert dan bespreek ik mijn bevindingen met collega's, zodat ik andere suggesties krijg. Als deze suggesties niet het gewenste resultaat opleveren dan ga ik naar de intern begeleider. Ouders zijn op de hoogte. Ik bespreek mijn signalen en uitgevoerde acties en vraag om feedback. Dan kijken we samen wat er mogelijk is binnen school of wordt er contact gelegd met samenwerkende organisaties.	Ik ga eerst beginnen met zelf observeren. Wat zie ik, wanneer doet zich iets voor e.d. Wanneer ik voor mezelf helder heb wat er aan de hand is, hangt het van de situatie af wat mijn vervolgstap wordt. Of een afspraak maken met de IB'er, of zelf op zoek gaan naar een mogelijke manier om dit kind te helpen. Ik probeer altijd zelf te zoeken naar manieren om een kind meer te ondersteunen en geef wel aan bij mijn IB'er dat er iets speelt met een kind in mijn groep.

Tabel 5 Interview vraag 3

De stappen die doorlopen worden wanneer er gesignaleerd wordt dat een kind meer ondersteuning nodig heeft, laten veel overlap zien, maar ook verschillen.

Drie van de vier participanten benoemen het contact met ouders en alle vier de participanten noemen leden van het ondersteuningsteam (de intern begeleider, de jeugdverpleegkundige en samenwerkende organisaties), die ze om advies of hulp vragen.

Opvallend verschil is dat beide pedagogisch medewerkers het eigen handelen in de groep (observaties, interventies) niet noemen, dit in tegenstelling tot de groepsleiders. Eén pedagogisch medewerker en één groepsleider noemen in hun stappen ook het raadplegen van collega's.

De volgorde van de stappen wijkt van elkaar af.

Vraag 4	pedagogisch medewerker 1.	pedagogisch medewerker 2.	groepsleider 1/2 1.	groepsleider 1/2 2.
Waar loop je tegenaan?	De wijkverpleegkundige is eindverantwoordelijk voor goede ondersteuning. We moeten eerder hulpvragen daar leggen. Helaas ziet de wijkverpleegkundige het kind heel weinig of niet (andere wijk). Ouders houden zich niet altijd aan afspraken die gemaakt zijn. Wij moeten vaker/ eerder navragen bij ouders of de stappen genomen zijn en eventueel alsnog met hulp van wijkverpleegkundige zorgen dat dit gebeurt. Kinderen zijn soms maar een jaar bij ons, het duurt soms lang voordat een traject in werking is gesteld. Wij moeten alert zijn dat we op tijd aan de bel trekken. Volgens kwaliteitshandboek kindcentrum X. moeten we ook een half jaar voor plaatsing basisschool de IB'er inschakelen. Het is voor ons dan vaak nog niet duidelijk of het ook nodig is. Bij twijfel onze kant voortaan altijd naar IB'er stappen.	Dat we vaak achter ouders aan moeten. Dat ze bijvoorbeeld zeggen een afspraak te maken met een bepaalde instantie, maar dat dit dan niet gedaan is. Wij zijn dan toch diegene die hier controle over moeten houden en hier achteraan moeten. Ik vraag me dan af tot hoever onze verantwoordelijkheid hier in gaat? Ik signaleer iets en dan...? Is voor iedereen de route helder die we doorlopen? Naar mijn idee zijn wij als peuterarrangement nu degene die iets signaleert en gaat daarna het balletje pas rollen. Gebeurt dit andersom ook, neemt het consultatiebureau ook contact met ons op als zij ergens hun twijfels bij hebben? Ik heb het er met mijn collega ook weleens over dat bijvoorbeeld de gesprekken die gevoerd moeten worden met ouders, over bepaalde zorg, echt niet altijd makkelijk zijn. Hier zou best wat meer aandacht aan besteed mogen worden.	Er wordt veel verwezen naar handelen in de eigen groep. Dat is logisch, je kan veel in de groep uitproberen en realiseren. Wanneer dit niet de gewenste ontwikkeling oplevert, dan gaat er vaak een hele tijd overheen voordat er hulp van samenwerkende organisaties / partners komt. Ik loop vooral tegen tijd aan, de administratie en de haalbaarheid van acties binnen de groep. Ook is het soms lastig om met ouders samen de weg te bewandelen binnen de ondersteuningsstructuur. Wanneer je samen op een lijn zit dan kan er vaak sneller ondersteuning komen (bijvoorbeeld logopedie, fysiotherapie etc.). Wanneer ouders niet hetzelfde beeld hebben of een ander beeld van ondersteuning hebben dan is het moeilijk om op korte termijn iets voor een kind in gang te zetten.	Dat er nu niet echt een doorgaande lijn 0-6 is, waardoor we wel kinderen met zorg binnen krijgen vanuit de kinderopvang en deze zorg daar ook al gesignaleerd is, maar niet altijd actie ondernomen is of contact met de intern begeleider is geweest, waardoor we niet altijd gelijk de juiste ondersteuning in kunnen zetten of deze pas later kunnen inzetten. Ik heb het idee dat we niet altijd gelijk kunnen doorpakken.

Tabel 6 Interview vraag 4

De reacties van de participanten op de vraag waar ze tegenaan lopen met betrekking tot de ondersteuning aan kinderen zijn divers. Hieronder, samengevat, een opsomming van de reacties:

- Wie is wanneer verantwoordelijk?
- Ouders die zich niet aan afspraken houden.
- Trajecten duren vaak lang.
- Het kind is (nog) onvoldoende in beeld.
- De ondersteuningsroute (de volgorde van stappen) is niet helder.
- Het voeren van gesprekken met ouders is niet altijd makkelijk.
- Je zit met ouders niet altijd op één lijn.
- De acties die worden ingezet, vragen vaak veel administratie.
- Geen doorgaande lijn van kinderopvang naar basisschool.

Vraag 5	pedagogisch medewerker 1.	pedagogisch medewerker 2.	groepsleider 1/2 1.	groepsleider 1/2 2.
Hoe ziet voor jou het 'ideale plaatje' eruit?	Het begint al met het aantal kinderen wat je in een groep hebt en de tijd die je individueel aan een kind kunt besteden. Duurt soms lang voordat je het kind echt kent. Zou fijn zijn als je hier meer tijd voor zou hebben. Verder zou het prettig zijn wanneer wijkverpleegkundige die bij ons komt ook alle kinderen zou kennen. Het zou fijn zijn als de IB'er van de basisschool automatisch bij de zorggesprekken zou zijn en niet pas op het laatst hier bij instapt. Zij heeft de expertise die we goed zouden kunnen gebruiken. Helaas zijn daar geen uren voor.	Ik zou het fijn vinden als er met enige regelmaat gespecialiseerde krachten mee komen kijken in de groep, zodat achterstanden / problemen tijdig gesignaleerd kunnen worden en dat we ook van iemand met meer ervaring horen of we ons wel of geen zorgen moeten maken. Wij signaleren zorg, iemand van de zorgondersteuning (consultatiebureau?) coördineert wat er verder gedaan moet worden en daar ligt ook de verdere verantwoordelijkheid. Zij houden ons op de hoogte. De stap om contact te leggen is voor mijn gevoel soms nog best groot. Ik denk dat we dichter bij elkaar moeten komen, bekender moeten worden voor elkaar.	Meer 'tools' voor ondersteuning: materialen, tijd, begeleiding binnen de school of thuissituatie. Minder (dubbele) registratie. Meer handen in de groep. Korte lijntjes met samenwerkende organisaties. Begeleiding in de thuissituatie, zodat ouders ook zelf 'tools' krijgen om mee aan de slag te kunnen. Materialen die de begeleiding ondersteunen: visueel. Meer materialen voor zelfstandig werken of ontplooiing (ontwikkeling van talenten van een kind).	Dat mijn IB'er weet hoe mijn groep eruit ziet qua leerlingen. Dat ik niet tijdens een groepsconsultatie een kind in moet brengen en moet toelichten, maar dat IB al weet wat voor een kinderen er in mijn groep zitten. In mijn ideale plaatje signaleert IB al mee door vaker in de groep te komen en te weten hoe een groep eruit ziet. Vanuit de lijn 0-6 zou ik het fijn vinden als IB meer betrokken wordt bij 0-4 jarige, zodat ook daar eerder zorg gesignaleerd kan worden en kinderen zo optimaal met de juiste onderwijsbehoeften kunnen doorstromen naar de basisschool en wij als basisschool niet opnieuw hoeven te signaleren. Dit geldt ook voor het volgen van kinderen. De volgsystemen sluiten niet op elkaar aan, waardoor we op de basisschool weer opnieuw beginnen met signaleren. Eén kindvolgsysteem is wenselijk.

Tabel 7 Interview vraag 5

De vraag naar het *ideale plaatje* geeft weer welke wensen de participanten hebben om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren (deelvraag 1). De reacties, naar aanleiding van deze vraag, heb ik met elkaar verbonden tot meer algemene uitspraken. Deze inductieve benaderingswijze (De Lange, et al., 2011, p.207) heeft de volgende algemene kennis opgeleverd:

- “*Elkaar kennen*” wordt genoemd als een belangrijk uitgangspunt in het bieden van ondersteuning aan kinderen die meer aandacht en ondersteuning nodig hebben. Het leren kennen van het individuele kind door pedagogisch medewerkers / groepsleiders en het in beeld hebben van de kinderen door de jeugdverpleegkundige en de intern begeleider worden onder andere als voorbeelden genoemd.
- Het “*meekijken*” op de groep door bijvoorbeeld de intern begeleider wordt genoemd ter ondersteuning van de pedagogisch medewerkers / groepsleiders. De pedagogisch medewerkers / groepsleiders hebben de behoefte om, vooral in de signaleringsfase, ondersteund te worden door collega's en “*gespecialiseerde krachten*”.
- De intern begeleider kan een rol spelen ter verbetering van de doorgaande lijn door, in een vroeg stadium (“*0 tot 4 jaar*”), betrokken te worden bij kinderen die meer aandacht en ondersteuning nodig hebben.

Tussen de volgende uitspraken van participanten heb ik geen verbinding kunnen leggen, maar worden individueel als wens genoemd om de ondersteuningsstructuur te verbeteren:

- Meer “*tools*” (tijd, materialen, begeleiding) voor ondersteuning.
- Duidelijkheid in ondersteuningsroute en casusverantwoordelijkheid.
- Eén kindvolgsysteem ten behoeve van de doorgaande lijn.

De interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. hebben de volgende centrale begrippen opgeleverd, die ik vervolgens gebruik om thematisch de documentanalyse uit te voeren (zie hoofdstuk 4, paragraaf 2.1): ondersteuningsteam, ondersteuningsroute en kindvolgsysteem.

4.2 Deelvraag 2: “Welke voorbeelden van *good practice* van andere kindcentra binnen het schoolbestuur, omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, kan ik als intern begeleider gebruiken op kindcentrum X.?”

4.2.1 Data documentanalyse

Voor de analyse van de verkregen documenten heb ik gebruik gemaakt van inhoudsanalyse. Op basis van de theorie, de interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. en een eerste oriëntatie van de documenten heb ik een aantal voor dit onderzoek relevante thema's geselecteerd. Aan de hand van deze thema's heb ik de teksten gecodeerd en een overzicht gemaakt van de gevonden informatie (zie bijlage 4, Documentanalyse).

Het bestuur van kindcentrum X. telt negen kindcentra. Van zeven van de negen kindcentra heb ik documenten ontvangen waarin informatie te vinden is over de ondersteuningsstructuur van het kindcentrum. In vijf van de zeven gevallen gaat het om ondersteuningsplannen van de basisschool, waarin de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 4 tot 13 jaar beschreven staat. Naar aanleiding van mijn vraag om documentatie over de ondersteuningsstructuur van het kindcentrum heb ik verschillende reacties ontvangen, waaronder:

“Locatie en zorgplannen m.b.t. 0-13 zijn er nog niet. Meer gericht op de verschillende disciplines.”

“De gevraagde documenten hebben wij niet. We hebben wel een zorgprofiel maar dat is gericht op onze school en niet op het kindcentrum... Op dit moment zijn er allerlei ontwikkelingen gaande m.b.t. een kindcentrum.”

Naar aanleiding van bovenstaande reacties en het feit dat van de respondenten slechts twee kindcentra (kindcentrum 1 en kindcentrum 3) iets over de ondersteuningsstructuur van het kindcentrum op papier hebben staan, trek ik de voorlopige conclusie dat kindcentra zich nog in de startfase van ontwikkeling bevinden.

De volgende voorbeelden omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, heb ik gevonden naar aanleiding van de documentanalyse:

- Eén observatie- en registratiesysteem waarmee de ontwikkeling van kinderen van 0 tot 13 jaar in beeld wordt gebracht (kindcentrum 1).
- Eén ondersteuningsteam 0-13 (kindcentrum 3).

4.2.2 Data narratieve interviews

Naar aanleiding van het documentonderzoek heb ik kindcentrum 1 en 3 geselecteerd voor het narratieve interview. Omdat kindcentrum 2 qua visie en concept raakvlakken heeft met kindcentrum X. en ik op basis van netwerkbijeenkomsten op de hoogte ben van ontwikkelingen op kindcentrum 2, verwacht ik op kindcentrum 2 ook voorbeelden van *good practice* te vinden. In totaal heb ik drie kindcentra (kindcentrum 1, kindcentrum 2 en kindcentrum 3) bezocht waar ik een narratief interview heb afgenomen. De participanten, twee intern begeleiders en één locatiemanager kinderopvang, heb ik hun verhaal laten voorbereiden door vooraf een aantal thema's mee te geven waar het verhaal ongeveer over moet gaan (zie bijlage 2, Voorbereiding narratief interview). Van de interviews is een transcriptie gemaakt, waarvan de samenvatting is opgenomen in de bijlagen (*membercheck*) (zie bijlage 5, Samenvatting narratieve interviews). Ook bij deze analyse maak ik gebruik van de inductieve benaderingswijze (De Lange, et al.,

2011, p.207), waarbij ik de kennis die ik heb opgedaan naar aanleiding van de interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. verbind met *de verhalen* van de participanten van de andere kindcentra. Dit levert de volgende algemene kennis op:

- Visie wordt gezien als uitgangspunt voor samenwerking binnen een kindcentrum. *“Zo doen we het met elkaar en dit vinden wij belangrijk!”* Het is daarbij van belang dat je die visie levend houdt. *“Je moet onderhouden. Maar dat is ook met zorg en hoe je de ondersteuningsstructuur wilt. Want ik kan het hier melden en over een half jaar weet niemand dat het ooit gezegd is!”*
- Het is belangrijk om de verbinding met elkaar te zoeken. *“We weten elkaar heel makkelijk te vinden en benutten elkaars kwaliteiten.”* Hiervan worden in de interviews verschillende voorbeelden gegeven. *“Zo probeer je steeds te verbinden, verbinden, verbinden. Dat vraagt wel iets van de directie en de locatiemanager kinderopvang. En van jou, waar kun jij bruggen maken, waar kun jij verbinden?”*
- Het inzetten van één ondersteuningsteam 0-13 wordt gezien als meerwaarde in de doorgaande lijn. *“Je zit met meer mensen om een tafel.” “Het werkt effectiever, omdat er geen aparte overlegmomenten zijn.” “Je gaat gewoon verder op de route.”* (Alleen kindcentrum 2 werkt met een ondersteuningsteam 0-13).
- De structuur van vergaderen en het bespreken van kinderen, zoals die gehanteerd wordt door de intern begeleiders, wordt als voorbeeld gezien voor het hele kindcentrum.
- Er zijn kindvolgsystemen die de mogelijkheid bieden kinderen in hun ontwikkeling te volgen van 0 tot 6 jaar, of zelfs tot 9 jaar. (Alle drie de kindcentra maken gebruik van zo’n kindvolgsysteem, waarbij kindcentrum 1 en kindcentrum 3 hetzelfde volgsysteem gebruiken). Waarschijnlijk duurt het niet lang, voordat er instrumenten zijn die de ontwikkeling van kinderen volgen van 0 tot 13 jaar.

Bovenstaande algemene kennis heb ik meegenomen tijdens de gesprekken met de focusgroep, zodat participanten naar aanleiding van deze voorbeelden hun ideeën van *good practice* hebben kunnen formuleren.

4.3 Deelvraag 3: “Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt kindcentrum X. voor het actieplan?”

4.3.1 Data focusgroep

De drie focusgroepbijeenkomsten hebben plaatsgevonden op 19-03-2015, 26-03-2015 en 09-04-2015. De bijeenkomsten duurden elk 60 minuten, waarbij de participanten voorafgaand aan elke bijeenkomst een huiswerkopdracht hebben gemaakt (zie bijlage 6, Huiswerkopdrachten focusgroep). Tijdens deze focusgroepbijeenkomsten ben ik zowel onderzoeker als participant geweest.

In de eerste bijeenkomst hebben we het onderzoeksthema *ondersteuningsstructuur kindcentrum* verkend door elkaars mindmaps (huiswerkopdracht) te bekijken en verhelderingsvragen te stellen. In een prioriteitenoverzicht hebben we door middel van ranking aangegeven waar onze grootste behoefte aan verbetering ligt (deelvraag 1). Hieruit zijn de volgende onderwerpen uit naar voren gekomen: visie / missie (slogan), signaleren, ondersteuningsroute, ondersteuningsplan, ondersteuningsteam 0-13, functies / taken / verantwoordelijkheden en samenwerking (intervisie).

In de tweede bijeenkomst zijn we dieper ingegaan op onze visie en onze ideeën. De besproken onderwerpen en onze gedachten worden in onderstaande tabel weergegeven.

Onderwerp	
Begrip 'zorg'	We hebben met elkaar afgesproken het woord 'zorg' niet meer te willen gebruiken. We willen in plaats van 'zorg' het woord 'ondersteuning' hanteren. Daarbij vinden we het belangrijk dat er niet gesproken wordt over het gedrag / de problemen van het kind, maar de ondersteuning die de medewerker nodig heeft bij het begeleiden van het kind (met specifieke ondersteuningsbehoeften). Het woord 'zorg' is niet volledig weg te laten en dit accepteren we.
Intervisie	We zien 'intervisie 0-6' als stip op de horizon. Op dit moment zal binnen de 2-6 overlegmomenten eerst de basis gelegd moeten worden met betrekking tot inhoud en samenwerking. We willen dit 2-6 overleg handhaven en uitbreiden door steeds meer met elkaar over inhoudelijke onderwerpen te praten. We willen in eerste instantie gebruik maken van intervisie binnen de parallelgroepen (baby-, peuter- en kleutergroepen).
Ondersteuningsteam 0-13 / ondersteuningsroute	We voelen ons verantwoordelijk voor ieder kind op kindcentrum X. We hebben gesproken of een ondersteuningsteam 0-13 nog niet een stap te ver is? Daarbij zijn we in afwachting van ontwikkelingen op gemeentelijk niveau. De gemeente 's-Hertogenbosch heeft namelijk de ambitie om te komen tot één ondersteuningsstructuur 0-13. De overlegmomenten met het ondersteuningsteam 4-13 op de basisschool verlopen naar tevredenheid. Er zijn duidelijke afspraken en er wordt gewerkt volgens een vaste structuur. Deze structuur staat beschreven in de 'ondersteuningsteam-map'. Welke route hanteren we? Signaleren en wat dan?

Tabel 8 Focusgroep Visie en ideeën

Tijdens de laatste focusgroepbijeenkomst hebben we conclusies geformuleerd en zijn er vervolgvragen gepland. In overleg zijn de volgende onderwerpen gekozen voor het activiteitenplan: intervisie, ondersteuningsteam 0-6 / ondersteuningsroute en kindvolgsysteem. Deze activiteiten worden opgenomen in het jaarplan 2015-2016 van kindcentrum X. Zie onderstaande tabel.

†

Onderwerp	Doel	Activiteit	Data	Verantwoordelijk
Intervisie	-Ondersteuning (er niet alleen voor staan). -Samenwerking. -Open cultuur. -Ten behoeve van het kind.	-Structureel invoeren van 4 intervisiemomenten in bestaande vergaderingen per parallelgroep. -Intervisie als vast agendapunt op het GMT-overleg om te evalueren, maar ook om zelf een casus in te brengen en te ervaren hoe het is. -Communicatie naar het team. Waarom intervisie? Verschillende vormen van intervisie.	Jaarplanning 2015-2016	Management-team kindcentrum X.
Ondersteuningsteam 0-6 / ondersteuningsroute	Verbeteren van de doorgaande lijn in ondersteuning aan kinderen die meer aandacht en ondersteuning nodig hebben.	-Voorstel schrijven ondersteuningsroute (welke stappen nemen we en wanneer schakelen we externe hulp in?). -Voorstel ondersteuningsteam 0-6 (o.a. taken / verantwoordelijkheden). -Het team informeren over veranderingen.	Juni / juli 2015 en schooljaar 2015-2016	Locatiemanager kinderopvang en intern begeleider onderbouw.
Kindvolgsysteem	Eén observatiesysteem op sociaal emotioneel gebied voor 0 tot 13 jaar.	-Onderzoek naar mogelijke observatiesystemen, eventueel uitbreiden met een systeem dat de totale ontwikkeling van kinderen in beeld brengt en volgt van 0 tot 13 jaar.	Juli 2015 en schooljaar 2015-2016	Directie kindcentrum en intern begeleider onderbouw.

Tabel 9 Actieplan

In dit hoofdstuk zijn naar aanleiding van de analyse van de data voorlopige antwoorden gegeven op de drie deelvragen. In het volgende hoofdstuk worden de theoretische verkenning uit hoofdstuk 2 en de data uit dit hoofdstuk samengebracht. Per deelvraag worden conclusies beschreven en vervolgens wordt de eindconclusie opgesteld.

Hoofdstuk 5 Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de verzamelde informatie antwoord gegeven op de deelvragen en de centrale onderzoeksvraag. Daarnaast worden adviezen voor kindcentrum X. en aanbevelingen voor vervolgonderzoek gegeven.

5.1 Conclusies

Voor de beantwoording van de deelvragen en de onderzoeksvraag wordt gebruik gemaakt van de in hoofdstuk 2 beschreven theorie en de in hoofdstuk 4 weergegeven data en analyses. Voordat gekeken wordt naar de conclusie(s) van dit onderzoek, wordt hieronder de centrale onderzoeksvraag uiteengezet:

“Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”

Om deze vraag te kunnen beantwoorden worden per deelvraag de conclusies op een rij gezet.

5.1.1 Conclusies deelvragen

In hoofdstuk 4, paragraaf 1.1 en 3.1 zijn de data terug te vinden die antwoord geven op deelvraag 1 van het onderzoek: “Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?”

Een afvaardiging van het team van kindcentrum X. en de participanten van de focusgroep, waaronder het managementteam van kindcentrum X., wensen de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren op het gebied van de ondersteuningsroute, een ondersteuningsteam 0-13, één kindvolgsysteem en intervisie. Het team van kindcentrum X. ziet een gezamenlijke visie als uitgangspunt om richting te geven aan de interventies die op het gebied van de ondersteuningsstructuur worden ingezet.

Ondersteuningsroute

Voor pedagogisch medewerkers en groepsleiders is het van belang dat er duidelijke stappen beschreven staan hoe te handelen op het moment dat er bij een kind speciale ondersteuningsbehoeften worden gesignaleerd. “Elkaar kennen” en “meekijken” wordt als behoefte genoemd binnen deze stappen. Het team van kindcentrum X. wil een gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor alle kinderen binnen het kindcentrum (visie). Daarbij noemt het team van kindcentrum X. het van belang om de kinderen, maar ook elkaar goed te kennen. “Meekijken” door collega’s en “gespecialiseerde krachten” wordt genoemd als wens ter ondersteuning voor de professionals.

Intervisie

Het team van kindcentrum X. ziet intervisie als methode om elkaar beter te leren kennen en elkaar te ondersteunen.

Ondersteuningsteam 0-13

Uiteindelijk wil het team van kindcentrum X. komen tot één ondersteuningsteam voor 0 tot 13 jaar. Op dit moment ervaart het team van kindcentrum X. dit als een “stap te ver”. Starten met een ondersteuningsteam 0 tot 6 jaar, om zo de doorgaande lijn in ondersteuning te verbeteren, wordt door het team als een eerste “kleine stap” gezien.

Functies, taken en verantwoordelijkheden moeten helder omschreven worden, zodat dit voor iedereen duidelijk is. Het team van kindcentrum X. ziet voor de intern begeleider een rol weggelegd om de doorgaande lijn te verbeteren, door haar in een vroeg stadium te betrekken bij kinderen die meer aandacht en ondersteuning nodig hebben.

Eén kindvolgsysteem

Het team van kindcentrum X. wenst de ontwikkeling van kinderen in een doorgaande lijn te kunnen volgen.

Bovenstaande wensen worden ondersteund door de theorie zoals deze beschreven is in hoofdstuk 2, paragraaf 2.1: “Door samenwerking en centrale coördinatie kan meer samenhang in visie, doelen en praktijken ontstaan, [...]” (Leseman, 2007, zoals vermeld in Studulski, 2010, p.25).

In hoofdstuk 4, paragraaf 2.1 en 2.2 zijn de data terug te vinden die antwoord geven op deelvraag 2 van het onderzoek: “Welke voorbeelden van *good practice* van andere kindcentra binnen het schoolbestuur, omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, kan ik als intern begeleider gebruiken op kindcentrum X.?”

In hoofdstuk 4, paragraaf 2.1 heb ik naar aanleiding van data de voorlopige conclusie getrokken dat kindcentra zich nog in de startfase van ontwikkeling bevinden. Wanneer ik dit in verband breng met het theoretisch kader (zie hoofdstuk 2, paragraaf 1) dan bevestigt dit mijn eerdere conclusie. Het integraal kindcentrum is in Nederland een relatief nieuw verschijnsel (Studulski, 2010).

Door de wensen van het team van kindcentrum X., met betrekking tot de verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, te verbinden met voorbeelden van andere kindcentra kan ik concluderen, dat er verschillende voorbeelden van *good practice* interessant zijn voor kindcentrum X. Dit zijn onder andere: het formuleren van één gezamenlijke visie, het zoeken naar verbinding, de ontwikkeling naar één ondersteuningsteam 0-13 en het inzetten van één gezamenlijk kindvolgsysteem.

In hoofdstuk 4, paragraaf 3.1 zijn de data terug te vinden die antwoord geven op deelvraag 3 van het onderzoek: “Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt het team van kindcentrum X. voor het actieplan?”

De participanten van de focusgroep hebben de focusgroepbijeenkomsten als zinvol ervaren. De bijeenkomsten hebben geleid tot een actieplan (zie tabel 9, Actieplan), dat opgenomen wordt in het jaarplan van kindcentrum X. De gemaakte keuzes sluiten aan bij de eerste twee aspecten van basisondersteuning, zoals deze beschreven staan in hoofdstuk 2, paragraaf 3: Vroegtijdige signalering van leer-, opgroei- en opvoedproblemen om preventieve interventies in te kunnen zetten. Inrichting van de ondersteuningsstructuur. In het ondersteuningsprofiel van de school wordt aangegeven wat de expertise is voor wat betreft preventieve en (licht) curatieve interventies en hoe die zichtbaar worden in de onderwijsorganisatie van de school.

5.1.2 Conclusie onderzoeksvraag

De bevindingen uit de deelvragen maken het mogelijk om de onderzoeksvraag, “Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”, te beantwoorden.

Door het opstellen van een ondersteuningsroute, het inzetten van een ondersteuningsteam voor kinderen van 0 tot 6 jaar, het inzetten van intervisie en één gezamenlijk kindvolgsysteem, kan de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar op kindcentrum X. met grote waarschijnlijkheid verbeterd worden.

5.2 Aanbevelingen

Belangrijk is te beseffen dat de geschetste verbetering een aanspraak doet op de inzet van het team. Het is het team van kindcentrum X. dan ook aan te bevelen om regelmatig met elkaar in gesprek te gaan, om vanuit een gezamenlijke visie koers te bepalen. De verbeteracties zullen op regelmatige basis geëvalueerd moeten worden. De intern begeleider kan vanuit haar expertise een voorstel doen voor een ondersteuningsroute, maar het is aan te bevelen feedback te vragen aan collega's. Ook is het aan te bevelen vervolgonderzoek uit te voeren naar een geschikt kindvolgsysteem, dat voldoet aan de wensen en de visie van het team van kindcentrum X.

5.3 Betekenis onderzoek voor praktijkcontext

In hoofdstuk 1 is de probleemstelling van kindcentrum X. beschreven. Met betrekking tot een doorgaande lijn in ondersteuning aan kinderen is er nauwelijks verbinding tussen kinderopvang (0-4) en basisschool (4-13). Dit onderzoek levert een bijdrage om te komen tot een verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar. Een verbetering die uiteindelijk in het belang van het kind zal zijn. Dit onderzoek kan ook van waarde zijn voor andere kindcentra die zich nog in de eerste fases van kindcentrumontwikkeling bevinden.

5.4 Methodologische reflectie

In deze paragraaf beschrijf ik welke kritische kanttekeningen ik heb op de door mij gekozen methodologie. Ik heb ervoor gekozen om het onderzoek te starten met een semigestructureerd interview met een afvaardiging van het team van kindcentrum X. Informatie is hierdoor afkomstig van een klein deel van het team en exacte herhaling is uitgesloten (De Lange, et al., 2011, p.175). Om informatie te krijgen van het hele team was een vragenlijst misschien beter geweest. De betrouwbaarheid van dit onderzoek zou hiermee zijn vergroot. Een vragenlijst is daarentegen oppervlakkig. Door tijdens het interview dieper in te gaan op de antwoorden van participanten, heeft het interview het bijkomende effect opgeleverd dat participanten zich bewust zijn geworden van hun handelen. Dit zou ik met een vragenlijst waarschijnlijk niet hebben bereikt.

Het documentonderzoek zie ik als toegevoegde waarde als aanvulling op de narratieve interviews. De documenten hebben mij geholpen een keuze te maken bij welke kindcentra ik een narratief interview wil afnemen. Het afnemen, transcriberen en analyseren van de interviews waren een tijdrovende klus. Achteraf bleek niet alle informatie relevant te zijn. Toch hebben de narratieve interviews mij veel informatie opgeleverd. Ik heb van de participanten vooral veel praktische praktijkvoorbeelden te horen gekregen. Het narratieve interview was een geschikte methode om deelvraag 2 van dit onderzoek te beantwoorden.

De focusgroep is eveneens een geschikte onderzoeksmethode voor dit kwalitatieve onderzoek gebleken. Participanten zijn in de gelegenheid geweest ideeën, gevoelens en opvattingen te delen, waardoor er uiteindelijk een gezamenlijke richting is ontstaan. Een nadeel was dat ik, als onderzoeker en *moderator*, ook één van de participanten was van de focusgroep. Onbewust kan ik hiermee resultaten hebben beïnvloed, waardoor dit de betrouwbaarheid van dit onderzoek verlaagd.

Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie

“En zo maak je hele kleine *babysteps* naar het integrale [kindcentrum].
Het zijn echt kleine stapjes en een hele grote Mount Everest.
Je kunt niet overzien welke hobbels je tegen gaat komen.”

Dit citaat is afkomstig uit één van mijn interviews en heeft uiteindelijk geleid tot de titel van dit onderzoek:

“Klein stappen, grote stappen!”

In dit laatste hoofdstuk evalueer ik dit praktijkgericht onderzoek. Ik reflecteer op het onderzoeksproces en beschrijf mijn persoonlijke -en professionele ontwikkeling. Ook benoem ik de rol van critical friends en geef ik aanbevelingen voor andere onderzoekers. In de verschillende paragrafen verwijs ik naar de basisdimensies (Claasen, et al., 2009) en de Dublindescriptoren (NVAO, 2003).

6.1 Onderzoeksproces

Dublindescriptor: Leervaardigheden bezitten, verdiepte kennis, probleemoplossend vermogens en vermogen om oordelen te formuleren

Basisdimensie B1: Kritisch toepassen van kennis

Basisdimensie B2: Hanteren van de cyclus van professioneel werken

Basisdimensie B2.3: Onderzoekend handelen

“Klein stappen, grote stappen!” Deze titel past bij de stappen die ik heb gezet binnen dit onderzoek en het proces van het formuleren van de onderzoeksvraag. In het reflectiehoofdstuk van mijn onderzoeksvoorstel heb ik genoemd dat mijn ambities om de praktijk te verbeteren groot zijn. Mijn onderzoeksvraag was in eerste instantie gericht op de totale ondersteuningsstructuur van kindcentrum X. Naar aanleiding van de feedback van critical friends en mijn onderzoeksbegeleider ben ik mijn onderzoeksvraag gaan trechteren en heb ik in overleg met het managementteam besloten om de focus te leggen bij het jonge kind. Het volgen van de module GJKD 1, *Visies op ontwikkeling en leren van het jonge kind*, heeft een bijdrage geleverd aan mijn professionele ontwikkeling op dit gebied (zie bijlage 8, Verwerkingsopdracht GJKD1). Tijdens het herschrijven van de eerste drie hoofdstukken van mijn onderzoek kwam ik er achter dat mijn onderzoeksvraag, zoals ik deze in mijn onderzoeksvoorstel geformuleerd had, niet zou leiden tot mijn uiteindelijke doel, het schrijven van een actieplan voor kindcentrum X. ter verbetering van de ondersteuningsstructuur. De centrale onderzoeksvraag in mijn onderzoeksvoorstel: “Welke voorbeelden van *good practice* kan ik als intern begeleider, binnen ons integraal kindcentrum, gebruiken zodat de doorgaande lijn op het gebied van zorg voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeterd wordt?” heb ik herschreven en is uiteindelijk een deelvraag geworden. Ik kwam erachter dat ik een hele belangrijke stap oversloeg. *Het team!* Het onderzoeken van *hun* wensen heeft het verder onderzoeken en verzamelen van data binnen dit onderzoek gerechtvaardigd. Dit alles heeft te maken met draagvlak. “Draagvlak bereik je door tijdig alle betrokkenen bij het veranderingsproces te betrekken” (Fullan, 2001a, zoals vermeld in De Lange et al, 2011, p.54). Ik kom hier in mijn reflectie op mijn persoonlijke ontwikkeling op terug (zie paragraaf 2).

Van de docent die mijn onderzoeksvoorstel heeft beoordeeld, kreeg ik onder andere de volgende feedback: “Wat mooi dat jij in de gelegenheid bent om vanuit jouw vrij unieke (moderne) praktijkcontext dit belangrijke thema te onderzoeken.” De theoretische verkenning met betrekking tot het onderzoeksthema was vanwege deze “*unieke (moderne) praktijkcontext*” erg lastig. Er is in verhouding nog weinig geschreven over kindcentra, laat staan over ondersteuningsstructuren binnen zo’n kindcentrum. Hierdoor werd het voor mij lastig om vanuit verschillende perspectieven theoretische kennis aan mijn onderzoeksthema te koppelen. In de literatuur die ik gelezen heb, schrijven de auteurs vanuit een zelfde perspectief, waarbij ze verwijzen naar elkaars werk.

De kritische reflectie op de methodologie van dit onderzoek heb ik beschreven in hoofdstuk 5 (zie hoofdstuk 5, paragraaf 4). Wat ik hieraan wil toevoegen is, dat ik het achteraf jammer vind, dat ik geen

gebruik heb gemaakt van onderzoeksmethoden die leiden tot kwantitatieve data. Ik heb hierdoor als onderzoeker geen ervaring kunnen opdoen met kwantitatieve data-analyse.

Tijdens het hele onderzoeksproces heb ik gebruik gemaakt van een logboek (zie bijlage 7, Fragment uit logboek onderzoeker). Het bijhouden van een logboek heeft me onder andere geholpen bij het structureren van verworven kennis.

6.2 Persoonlijke ontwikkeling

Dublindescriptor: Communicatieve vermogen

Basisdimensie A2: Normatieve professionaliteit

Basisdimensie A3: Authentiek functioneren

Het uitvoeren van dit onderzoek en het volgen van de modules BBOP1 *Professioneel eigen leiderschap en begeleiden* en BBOP4 *Begeleiden van veranderingsprocessen* (beide modules worden verwerkt in mijn SEN-thesen) hebben mij inzicht gegeven in wie ik ben als persoon. Hard werken, je best doen, doorzetten, precisie, een winnaar zijn, weinig emoties tonen, zijn aspecten die ik vanuit mijn opvoeding heb meegekregen. Je ziet deze aspecten terug in mijn persoonlijke waarden, zoals: kracht, moed, prestatiegericht, directheid, nuchterheid, doelgericht, snelheid, verbondenheid, eerlijkheid, controle en enthousiasme. Ik ben iemand die snel overgaat tot actie en voel me het prettigst wanneer ik praktische ideeën mag uitwerken. Ik heb vaak een duidelijk doel voor ogen en voer dit planmatig uit. Het liefst werk ik dan ook alleen om zo snel mogelijk van “A” naar “B” te komen. In de vorige paragraaf heb ik genoemd dat ik in de startfase van mijn onderzoek onvoldoende rekening heb gehouden met *het team*.

“Praktijkgericht onderzoek impliceert niet alleen dat betrokkenen meedoen aan het onderzoek, maar ook dat het onderzoeksproces en de uitkomsten daarvan gevolgen hebben voor de organisatie en de manier van samenwerken binnen die beroepspraktijk” (De Lange, et al., 2011, p.54). Dit citaat toont aan dat het van belang is om na te denken over de inhoud en het totale veranderingsproces wat met een vernieuwing gepaard gaat. Ondanks dat ik me bewust ben van mijn talenten en valkuilen, vind ik het moeilijk om samen te werken en tijd te nemen voor het creëren van draagvlak binnen het team. Ik ben er achter gekomen dat ik hier anderen voor nodig heb. Critical friends, collega’s en anderen, die mij *afremmen* en helpen om eerst kritisch, maar vooral objectief, de situatie te analyseren, voordat ik overga tot *actie*. Uiteindelijk zullen *kleinere stappen* leiden tot *grotere stappen*.

6.3 Professionele ontwikkeling

Dublindescriptor: Leervaardigheden bezitten en verdiepte kennis

Basisdimensie A1: Visie op inclusie en waarderen van diversiteit

Basisdimensie A3: Authentiek functioneren

Basisdimensie B2.1: Gerichtheid op ontwikkelingsmogelijkheden

Basisdimensie B2.2: Samenwerkend leren

Wat heeft dit onderzoek voor mij, voor mijn ontwikkeling als onderwijsprofessional op masterniveau, betekend? *Integratie* beschrijft in één woord deze ontwikkeling. Integratie definieert zich als “opname in een geheel, [...]” (<http://www.encyclo.nl/begrip/Integratie>). Wanneer ik mezelf als intern begeleider, mijn praktijkcontext en de opgedane theoretisch kennis met elkaar integreer, dan ben ik van mening dat een integrale benadering van de ondersteuning aan een kind van grote meerwaarde is. Kinderen, en met name kinderen met speciale ondersteuningsbehoeften, zullen uiteindelijk profiteren wanneer het *systeem* om hen heen een gezamenlijke en elkaar versterkende aanpak hanteert (zie hoofdstuk 1, paragraaf 4). Als intern begeleider op kindcentrum X, hoop ik uiteindelijk te komen tot één ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot en met 13 jaar, waarin de ontwikkeling van het kind van jongs af aan gevolgd wordt, een integratief beeld wordt gevormd en passende ondersteuning wordt geboden indien nodig (zie ook bijlage 9, Verwerkingsopdracht BBOP2). “Het geheel is meer dan de som van zijn delen. Eén en één is drie of meer” (Covey, 2014), omschrijft duidelijk mijn visie. In samenwerken met collega’s ligt voor mezelf nog een uitdaging (zie paragraaf 2) en deze begint bij mijn eigen ontdekkingstocht. Waarom is dat wat mij drijft, wat ik wil, niet zichtbaar in mijn handelen in samenwerking met collega’s? Waarom werk ik het liefst alleen? Mijn gedrag komt niet overeen met wie ik ben. Ik wil me juist verbonden voelen en elkaars

kwaliteiten kunnen benutten! Heb ik dan weinig vertrouwen in collega's? Het roept veel vragen bij me op, waar ik nog geen antwoorden op heb gevonden. De opleiding Master SEN en ook het uitvoeren van dit onderzoek hebben een bijdrage geleverd in dit bewustwordingsproces. Ik verwacht dat reflectie, het vragen van feedback en het lezen van theorie mij helpen antwoorden te vinden op mijn vragen. Ik ben naar aanleiding van de BOP-modules, binnen het domein begeleiden, nieuwsgierig geworden naar de theorieën van Stephen R. Covey en heb het boek *De zeven eigenschappen van effectief leiderschap* aangeschaft. Door dit boek te lezen hoop ik te kunnen groeien in mijn persoonlijke ontwikkeling en uiteindelijk te worden wie ik als professional wil zijn. "Echte verandering is een verandering van binnenuit" (Covey, 2014).

6.4 Feedback critical friends

Voor de verwerking van de feedback van mijn critical friends en onderzoeksbegeleider heb ik gebruik gemaakt van een feedbackoverzicht (zie bijlage 10, Fragment feedbackoverzicht). Op deze manier heb ik overzicht kunnen houden in het proces van schrijven en herschrijven van het onderzoek. Eén critical friend heeft me geholpen bij het herformuleren van mijn onderzoeksvraag, toen ik het even niet meer zag zitten. Je wordt als onderzoeker op een gegeven moment *opgezogen* door je onderzoek. Critical friends hebben mij, door het stellen van kritische vragen, geholpen om *afstand* te bewaren, waardoor ik als onderzoeker beter heb kunnen reflecteren op het proces.

6.5 Aanbevelingen voor andere onderzoekers

Voor andere onderzoekers heb ik de volgende adviezen:

- Maak van je passie je onderzoek. Zo houd je de energie om bij *tegenslagen* door te blijven gaan.
- Probeer binnen je onderzoek onderzoeksmethoden op te nemen die leiden tot zowel kwalitatieve als kwantitatieve data, zodat je als onderzoeker met beide vormen van data-analyse enige vertrouwdheid krijgt.
- Houd je focus op de onderzoeksvraag en maak deze niet te groot.
- Werk samen met critical friends en stel gerichte vragen.

Nawoord

Ter afsluiting rest mij het team van kindcentrum X. en alle andere participanten te bedanken, zonder wie de uitvoering van dit onderzoek onmogelijk was geweest. Hartelijk dank voor jullie inzet en betrokkenheid. Ook dank aan andere betrokkenen, zoals vrienden en familie, die in welke vorm dan ook, een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek. Tot slot dank ik mijn onderzoeksbegeleider en mijn critical friends, omdat zij mij richting hebben gegeven en kritisch hebben gehouden. Bedankt!

Literatuurlijst

Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., & Peij, S. (2010). *Gedragscode praktijkgericht onderzoek, HBO*. Delft: HBO-Raad.

Bruïne, E. de, Everaert, H., Harinck, F., Riezebos-de Groot, A., Ven, A., van de (2011). *Bronnenboek Onderzoeksstrategieën*. LEOZ.

Claasen, W., Bruïne, E. de, Schuman, H., Siemons, H., Velthooven, B. van (2011). *Inclusief bekwaam. Generiek competentieprofiel inclusief onderwijs*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Covey, S. (2014). *De zeven eigenschappen van effectief leiderschap*. Amsterdam – Antwerpen: Business Contact.

Doornenbal, J. (2012). *Opgroeien doe je maar één keer. Pedagogisch ontwerp voor het kindcentrum*. Meppel: Ten Brink.

Goorhuis-Brouwer, S. (2011, februari 11). Gun kinderen hun eigen tempo. (M. Borgdorff, Interviewer)

Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Utrecht – Zutphen: ThiemeMeulenhoff.

Lange, R. de, Schuman, H., & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (2003). Mastercriteria. Verkregen op 1 juni 2015, via http://www.nvao.net/page/downloads/Dublin_Descriptoren.pdf

Nistelrooij, A. van (2009). Organisatieontwikkeling. Een interactieve insteek. *Leren in organisaties*, 11, (pp. 12-15).

Otter, M. den (2009). *Perspectief op inclusief. Een passende uitdaging*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Ponte, P. (2012). *Onderwijs en onderzoek van eigen makelij*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Referentiekader Passend Onderwijs (2013). Verkregen op 1 juni 2015, via <http://www.passendonderwijs.nl/wp-content/uploads/2012/02/Referentiekader-passend-onderwijs1.pdf>

Schuman, H. (2013). Passend onderwijs vanuit een international perspectief. In *Groot, E. de ed. Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*. Themanummer Passendonderwijs, jrg. 52, 3-4, maart-april 2013 (pp. 156-171). Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Singer, E., & Doornenbal, J. (2014). De pedagogische insteek van een IKC. *HJK*, 6-9.

Stadsfoto Kindcentra 0-13 's-Hertogenbosch (2013). Verkregen op 1 juni 2015, via <http://www.compasnul13.nl/Kindcentra-0-13/Info-voor-professionals/Stadsfoto-KC-0-13>

Stevens, L. (2013). Wat gaan we doen? Van verlegenheid naar zelfbewuste verantwoording van onderwijspraktijk. In *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, jrg. 52, 11-12, november-december 2013 (pp. 521-532). Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Studulski, F. (2010). *Op weg naar het integraal kindcentrum*. Amsterdam: B.V. Uitgeverij SWP.

Toral Aguirre, C. (2012). *Versterking van de aanwezige voorschoolse zorgstructuur voor alle voorschoolse voorzieningen in de gemeente Boxtel*. (profileringsproject) [HBO Kennisbank]. Gedownload op 11 november 2014, van <http://www.hbo-kennisbank.nl/record/oai:repository.samenmaken.nl:smpid:30311>

Vis, S. (2009). *De doorgaande lijn van 0-6: De ideale combinatie of een gedwongen huwelijk?* (afstudeeronderzoek) [HBO Kennisbank]. Gedownload op 11 november 2014, van <http://www.hbo-kennisbank.nl/record/oai:repository.samenmaken.nl:smpid:26086>

Webadressen

<http://www.compasnul13.nl/Kindcentra-0-13/Info-voor-professionals/Stadsfoto-KC-0-13>

<http://www.encyclo.nl/begrip/Integratie> (geraadpleegd op 14 juni 2015)

<http://www.encyclo.nl/begrip/zorgstructuur> (geraadpleegd op 10 oktober 2014)

<http://www.passendonderwijs.nl/wp-content/uploads/2012/02/Referentiekader-passend-onderwijs1.pdf>

Bijlage 1 Voorbereiding interview

“Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”

Voor het beantwoorden van deze vraag heb ik de volgende deelvragen:

- 1) **Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?**
- 2) Welke voorbeelden van *good practice* van andere kindcentra binnen het schoolbestuur, omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, kan ik als intern begeleider gebruiken op kindcentrum X.?
- 3) Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt kindcentrum X. voor het actieplan?

Ik nodig je uit om tijdens dit interview jouw wensen en ideeën te uiten. Het interview zal semi-gestructureerd zijn, een deel van de vragen is vooraf vastgesteld, maar er is voldoende ruimte om eigen ervaringen en meningen te vertellen.

Vraag 1

Wat versta jij onder ondersteuningsstructuur?

Vraag 2

Wanneer heeft een kind volgens jou meer ondersteuning nodig?

Vraag 3

Welke stappen neem je wanneer je signaleert dat een kind meer ondersteuning nodig heeft?

Vraag 4

Waar loop je tegenaan?

Vraag 5

Hoe ziet voor jou het ‘ideale plaatje’ eruit?

Opmerking:

Ondertekenen van verklaring (geluidsopname).

Bijlage 2 Voorbereiding narratief interview

“Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”

Voor het beantwoorden van deze vraag heb ik de volgende deelvragen:

- 1) Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?
- 2) **Welke voorbeelden van *good practice* van andere kindcentra binnen het schoolbestuur, omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, kan ik als intern begeleider gebruiken op kindcentrum X.?**
- 3) Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt kindcentrum X. voor het actieplan?

Ik nodig je uit om tijdens dit interview jouw verhaal te vertellen. Het interview zal vrij van structuur zijn, dus ik zal geen lijst met vooraf opgestelde vragen afwerken.

Lijst met thema's:

- Wat is jouw functie / rol op het kindcentrum?
- Waar staan jullie m.b.t. een doorgaande lijn op het gebied van zorg voor kinderen van 0 tot 6 jaar?
  - o ondersteuningsteam
  - o het volgen van kinderen
  - o pedagogische visie
  - o overdracht KDV – BS
  - o VVE
  - o ...
- Welke succesfactoren kun je benoemen?
  - o organisatievorm
  - o ontwikkeling
  - o ...
- Wat zijn mogelijke belemmerende factoren / dilemma's?
- Wat zijn jullie ambities?
- Wat is jouw rol als intern begeleider / locatiemanager?
- Wat is jouw persoonlijke visie?
  - o spanning tussen spelen en leren (peuters / kleuters) / 'verschooling'
  - o het 'bestempelen' van jonge kinderen / dossieropbouw

Opmerking:

Ondertekenen van verklaring (geluidsopname).

Bijlage 3 Toestemmingsformulier

(Geïnspireerd op: De Lange et al., 2011)

VERKLARING

Overeenkomst gebruik opnamemateriaal (voice- of videorecorder)

Hierbij geeft _____ (voor- en achternaam)

Geboren op ____ - ____ - ____ te _____ (geboorteplaats) toestemming aan:

Mevr. Tamara de Winter, werkzaam op KC [REDACTED], het gemaakte opnamemateriaal, op:

_____ (naam locatie/school)

_____ (adres locatie/school)

van:

_____ (naam persoon op

opname) te mogen gebruiken voor een éénmalige analyse.

De onderzoeker heeft er zorg voor gedragen dat de personen op het opnamemateriaal zijn geïnformeerd over de opname. Hiermee is men in de gelegenheid gesteld wel of geen toestemming te verlenen voor publicatie dan wel analyse de gemaakte opnamen.

De onderzoeker houdt zich aan de hierboven omschreven doelstelling met betrekking tot analyse van het digitaal materiaal. Participant geeft toestemming voor de geldigheidsduur tot: oktober 2015. Op 1 oktober 2015 zullen de opnamen worden vernietigd.

Ondertekening

Participant

Onderzoeker

Handtekening :

Handtekening :

Naam : _____

Naam : Tamara de Winter

Datum : ____ - ____ - ____

Datum : ____ - ____ - ____

Bijlage 4 Documentanalyse

Afkortingen

BS basisschool
 KC kindcentrum
 KO kinderopvang

Thema	Kindcentrum X.	Kindcentrum 1	Kindcentrum 2	Kindcentrum 3	Kindcentrum 4	Kindcentrum 5	Kindcentrum 6
Ondersteuningsplan	BS 2012-2016	KC 2-6 jaar 2013 (concept / oud)	BS 2014-2015	BS 2012-2015 KC Zorgprotocol 0-13	BS 2014-2018	BS 2013-2015	BS 2014-2018
Ondersteunings-team 0-4	ja	ja	onbekend	ja	onbekend	onbekend	onbekend
Ondersteunings-team 4-13	ja	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Ondersteunings-team 0-13	nee	onbekend	onbekend	ja	onbekend	onbekend	onbekend
Volgen van kinderen 0-4	Zo praat ik, zo beweeg ik, zo doe ik,	KIJK!	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend

	SNELtoets						
Volgen van kinderen 4-13	Jenaplan Advies en Scholing registratiesyste em (1-2), methode- gebonden toetsen, methode- onafhankelijke toetsen, dyslexie- protocol, observaties, OPP	KIJK!, methode- onafhankelijke toetsen, observaties, protocol leesproblemen en dyslexie	Horeb, hulpkaarten Mijlpalen- instrument, thematoets (zelf samengesteld), methode- gebonden toetsen, methode- onafhankelijke toetsen, TTR, NSCCT, observaties, OPP, ZIEN	Kleuterplein, methode- onafhankelijke toetsen, dyslexie- protocol, hoogbe- gaafdheid- protocol, protocol ERWD, SEO protocol, Observaties, OPP, ZIEN	methode- gebonden toetsen, methode- onafhankelijke toetsen, observaties, individuele leerlijn, OPP, ZIEN	methode- onafhankelijke toetsen, individuele leerlijn, OPP	methode- gebonden toetsen, methode- onafhankelijke toetsen, Dyslexie- protocol, Observaties, OPP, ZIEN
Visie / concept	KC Jenaplan KO	ontwikkelings- gericht	ontwikkelings- gericht	onbekend	adaptief	onbekend	welbevinden en betrokkenheid

	ontwikkelings-gericht						
Overdracht KO-BS	ja	ja	ja	ja	onbekend	onbekend	ja
VVE programma	Jenaplan (thematisch)	Startblokken	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend

Bijlage 5 Samenvatting narratieve interviews

Samenvatting interview Kindcentrum 1

Geïnterviewde: intern begeleider Unit 2, tevens manager kwaliteitszorg (X.)
Datum: dinsdag 3 maart 2015, 14.00 uur
Locatie: Kindcentrum 1

Kindcentrum 1 bestaat uit twee scholen, van twee verschillende besturen. Zij zijn samen gevoegd in één gebouw en hebben vanuit de besturen de opdracht gekregen: 'op weg naar één!'. Kindcentrum 1 heeft destijds besloten om ook de kinderopvang in deze opdracht mee te nemen.

Gezamenlijk zijn zij gaan kijken wat ze qua ontwikkeling vinden passen bij bepaalde leeftijdscategorieën en wat dan het doel van het (onderwijs)aanbod zou moeten zijn. Hieruit zijn drie pijlers ontstaan:

- 1) Het jonge kind, waarbij de focus ligt op signalering.
- 2) Het kind in de middengroep, waarbij de focus ligt op diagnostisering.
- 3) En de kinderen in de hoogste leeftijdscategorie, waarbij ze zich richten op eigen ontwikkeling en voortgezet onderwijs.

Vanuit deze visie is Kindcentrum 1 gaan kijken wat dan een logische verdeling is van leeftijdscategorieën en daar zijn drie units uit ontstaan:

- 1) Unit 1, peuters tot en met groep 3.
- 2) Unit 2, groep 4 tot en met groep 6.
- 3) Unit 3, groep 7 tot en met groep 8.

Kindcentrum 1 gaat dit Dynamisch zandlopermodel, zoals zij het noemen, aanpassen, want ook de kinderopvang gaat hierbij aansluiten. Aan iedere unit is een unitleider en een intern begeleider verbonden.

'Waarin heel duidelijk is dat wij een kindcentrum zijn, is dat wij voor dezelfde visie staan. Zo werken we in de onderbouw met dezelfde thema's en we volgen met zijn allen ook een gezamenlijke scholing over ontwikkelingslijnen'.

Kindcentrum 1 is nog zoekende naar hoe ze samen met de kinderopvang dezelfde lijnen gaan uitzetten. *'Het is nog heel erg in ontwikkeling'.*

Wat Kindcentrum 1 als zeer positief ervaart met betrekking tot ondersteuning aan kinderen, is de vroegsignalering. *'We weten elkaar heel makkelijk te vinden en benutten elkaars kwaliteiten'.* Een voorbeeld: Toen een startende kleuter steeds maar bleef huilen, is de pedagogisch medewerker een keer komen meedraaien in groep 1. Het probleem loste zich op, doordat er voor dit kind een vertrouwd gezicht, haar de veiligheid bood die ze nodig had. De pedagogisch medewerker heeft de kleuterleerkracht ondersteunt met een aantal concrete tips.

'Dat zijn wel pareltjes van hoe het kan gaan'.

Op dit moment heeft op Kindcentrum 1 iedere unit een speerpunt gekozen om met elkaar de verbinding te zoeken. Zo wordt er in Unit 1 op maandagmiddag unit breed gewerkt aan rekenen (spelenderwijs). Op deze manier wordt er veel meer uitgewisseld en krijgen de kinderen de kans om werkjes te kiezen die aansluiten bij hun ontwikkelingsniveau.

‘En het mooie is dat je je samen steeds meer verantwoordelijk voelt voor een groep kinderen’.

Kindcentrum 1 wil een ondersteuningsteam 2-13 organiseren. Mogelijk wordt dit in de toekomst een ondersteuningsteam 0-13. Daarin willen ze de manier van vergaderen en de taakverdeling hanteren, zoals ze die gewend zijn op de basisschool. Ook willen ze dat leerkrachten en pedagogisch medewerkers bij het overleg aansluiten wanneer hun leerlingcasus wordt besproken. Tijdens het interview geeft X. aan, scholing voor intern begeleiders, erg belangrijk te vinden. *‘Ik weet niet wat een peuter moet kunnen? Ik weet het echt niet. Ik heb er wel een idee bij, maar ik weet het oprecht niet’.* Een meerwaarde van een ondersteuningsteam 0-13 noemt X. dat er meer mensen om een tafel zitten. Wanneer kinderen uit één gezin besproken worden, dan heb je naast de leerkrachten ook de pedagogisch medewerkers die waarschijnlijk de kinderen uit het gezin kennen. Het gezamenlijk bespreken van leerlingcasussen werkt dan effectiever, want je hoeft dan niet op een ander moment te zorgen voor een overdracht. De pedagogisch coach vanuit de kinderopvang sluit tegenwoordig ook aan bij het overleg. Ook is Kindcentrum 1 aan het zoeken hoe ze de BSO erbij kunnen gaan betrekken. Incidenteel wordt er al informatie uitgewisseld en wordt de BSO als ‘bron’ gebruikt.

Kindcentrum 1 heeft de ambitie om te komen tot één inschrijfformulier voor ouders, maar door de hele wet- en regelgeving is dit nog een zoektocht.

Kindcentrum 1 wil hun kinderen volgen op basis van ontwikkelingslijnen en maakt daarbij gebruik van KIJK! (digitaal). Op dit moment is KIJK! er van 0 tot 9 jaar, maar de verwachting is dat KIJK! door ontwikkeld wordt, tot en met 13 jaar. Extra ondersteuning willen ze n.a.v. deze observaties gaan inzetten. Vanaf 9 jaar maakt Kindcentrum 1 op dit moment gebruik van ZIEN. *‘Wij gaan steeds meer naar het ontwikkelingsgericht leren, maar dat wil niet zeggen dat als jij nu dadelijk in groep 3 een leesles komt bekijken dat je denkt dit is echt... Het is echt een proces waar we in zitten’.* KIJK! is voor Kindcentrum 1 een belangrijk instrument, belangrijker dan de kleutertoetsen, omdat er gekeken wordt naar de ontwikkelingslijnen. Kinderen in beeld hebben, noemt X. als iets positiefs. Haar mening is wel dat we niet moeten doorslaan in monitoren. *‘Zeker wanneer je het hebt over de ontwikkeling van het jonge kind. Een kind kan in 3 weken tijd iets wat het drie weken ervoor niet kon. Dat is, denk ik, waarin we in het onderwijs een beetje in doorgeslagen zijn’.*

Kindcentrum 1 is ook een VVE-locatie en biedt voor vier dagen in de week een schakelgroep aan. Kinderen worden vooraf door de logopediste van de GGD gescreend.

Samenvatting interview Kindcentrum 2

Geïnterviewde: locatiemanager kinderopvang (X.)
Datum: dinsdag 10 maart 2015, 14.00 uur
Locatie: Kindcentrum 2

Op Kindcentrum 2 wordt er gewerkt met een ondersteuningsteam 0-13. Wanneer er kinderen vanuit de dagopvang besproken moeten worden in het ondersteuningsteam, dan worden deze kinderen door X. doorgegeven aan de intern begeleider van de basisschool. Er zijn dus geen aparte overlegmomenten. Toch zijn de functies nog gescheiden. De intern begeleider is gericht op de groepen 1 t/m 8 en de locatiemanager is er voor de kinderen van 0 tot 4 jaar en voor de BSO.

‘Dus het stukje ‘de zorg’ daar zit hier ook nog winst, nou ik zo met jou aan het overleggen ben’.

Kindcentrum 2 geeft aan dat ook de GGD nog ‘een dingetje’ te doen heeft. Binnen hun kindcentrum hebben zij nu nog te maken met twee personen vanuit de GGD: de consultatiebureau-verpleegkundige en de jeugdverpleegkundige. Dit gaat uiteindelijk één persoon worden voor

jeugdigen van 0 tot 19 jaar. Op dit moment is er geen overlap in hun werkzaamheden en hanteren zij twee aparte administratieve systemen. Wel is de logopediste van de GGD, die de screeningen op de basisschool uitvoert, ook beschikbaar voor screeningen voor peuters.

De locatiemanager kinderopvang van Kindcentrum 2 heeft regelmatig groepsoverleggen 0-4. Er worden dan praktische zaken besproken, maar ook kinderen.

‘Zijn er kinderen waarvan je denkt: nou...? Weet je, die moet een volgende stap maken, maar dat krijgen we niet voor elkaar, want... Nou dat soort kinderen, die komen bij ons door deze manier al wel eerder in beeld’.

Op Kindcentrum 2 maken ze gebruik van een observatiesysteem van 0 tot 6 jaar: het mijlpaleninstrument ontwikkelt door Hans van Rijn, *‘een goeroe op het gebied van ontwikkelingsgericht werken’*. Er vindt een warme overdracht plaats waarbij de collega onderwijs naar de collega opvang gaat. Aan de hand van het mijlpaleninstrument vindt de overdracht plaats.

Kindcentrum 2 werkt met één aanmeldformulier voor ouders. Op het moment dat ouders dit formulier versturen, krijgen ze meteen te horen of er plek is voor de opvang, maar ook voor het onderwijs.

‘Bij ons ga je al een commitment aan voor 13 jaar’.

Op Kindcentrum 2 vindt er met ouders één intakegesprek plaats en wordt er door ouders een toestemmingsformulier getekend. Zij geven vervolgens wel of geen toestemming voor zaken als het delen van foto's van kinderen, de afname van de SNELvragenlijst bij peuters, uitstapjes, etc... Dit formulier is er voor het hele kindcentrum, dus van 0 tot 13 jaar. Het geven van toestemming voor het bespreken van een kind in het ondersteuningsteam staat nog niet op dit formulier. Wanneer kinderen besproken worden met adviespunt kinderopvang extra (AKE) of samenwerkingsverband de Meierij dan wordt dit op dat moment met ouders besproken en om toestemming gevraagd.

Kindcentrum 2 maakt ook voor 0-4 gebruik van ParnasSys (dit webbased leerlingvolgsysteem en leerlingadministratiesysteem in één, werd al gebruikt door het onderwijs).

‘Dus dat betekent dat als jij een babygroep hebt, dat jij je oudergesprekken en je observaties in ParnasSys zet’.

Kindcentrum 2 geeft aan nog aan het stoeien te zijn met kinderen die ook naar de BSO gaan. Omdat de collega kinderopvang ook rechten krijgt om, net als de leerkrachten, oudergesprekken en observaties in ParnasSys te zetten. Iedereen krijgt eigen rechten, zodat je altijd ziet wie wat in heeft gevoerd.

Twee keer per jaar vinden over het hele kindcentrum oudergesprekken plaats. Ouders kunnen zich dan inschrijven voor hun baby, peuter, voor onderwijs of voor de BSO.

‘Het moment dat jij als professional het gesprek aan gaat met de ouder, over de ontwikkeling en welke volgende stap je maakt, ik denk dat ouders daar heel blij mee zijn’.

Kindcentrum 2 noemt visie als uitgangspunt voor samenwerking. *‘Wat wil je met elkaar? Wil je goede opvang verzorgen en wat is dan goede opvang voor jou? Hoe staan mensen er in, wat is hun drive? Vinden ze het waard om er te zijn?’*

‘Je moet recht blijven doen aan wat je belangrijk vindt!’

Op Kindcentrum 2 hebben medewerkers verschillende CAO's. Toch wordt er bij ziekte- en verlofperiodes zoveel mogelijk gebruik gemaakt van 'eigen' medewerkers van Kindcentrum 2. Een voorbeeld: Toen de gymleerkracht van de basisschool thuis kwam te zitten met een hernia, heeft een pedagogisch medewerker van de BSO, met de bevoegdheid bewegingsonderwijs, alle bewegingslessen overgenomen. In principe zou eerst de invalpoule ingezet moeten worden, maar dat doet Kindcentrum 2 niet. *'Wij zijn dan weer stout.'* Ze doen dit vanuit hun visie dat ze samen één zijn. Er wordt wel altijd gekeken dat iemand bevoegd is en anders wordt de invalpoule ingezet.

Om die samenwerking te versterken zijn alle medewerkers een keer met kijkwijzers in elkaars groepen gaan kijken. Naar aanleiding van deze observaties zijn er gesprekken met elkaar gevoerd, ook over vooroordelen.

'Dan zie je een bovenbouw collega die ineens bij een babygroep zit. Die dan zeggen: 'Jezus, negen baby's hoe doen jullie dat? Ik dacht dat jullie alleen maar op de grond zaten!'

'Je moet onderhouden. Maar dat is ook met zorg en hoe je de ondersteuningsstructuur wilt. Je moet het laten leven. Want ik kan het hier melden en over een half jaar weet niemand dat het ooit gezegd is!'

*'En zo maak je **hele kleine babysteps** naar het integrale. Het zijn echt kleine stapjes en een hele grote Mount Everest. Je kunt niet overzien welke hobbels je tegen gaat komen.'*

Op Kindcentrum 2 is er een duidelijke visie en concept. *'Zo doen we het met elkaar en dit vinden wij belangrijk!'* Het management speelt een belangrijke rol in het levend houden van deze visie, dit concept. Zo heeft Kindcentrum 2 ook een werkgroep conceptdragers geformeerd, die ervoor zorgt dat visie en concept levend blijven. Ook in alle andere activiteitengroepen of inhoudelijke werkgroepen zitten zowel collega's van de opvang als van onderwijs.

'Zo probeer je steeds te verbinden, verbinden, verbinden. Dat vraagt wel iets van de directie en de locatiemanager kinderopvang. En van jou, waar kun jij bruggen maken, waar kun jij verbinden?'

Samenvatting interview Kindcentrum 3

Geïnterviewde: intern begeleider onderbouw (X.)
Datum: dinsdag 24 maart 2015, 12.30 uur
Locatie: Kindcentrum 3

Kindcentrum 3 deelt met de kinderopvang, het peuterarrangement en de BSO het gebouw. X. noemt als nadeel dat ouders en kinderen van de peuterspeelzaal een andere ingang gebruiken, waardoor je elkaar minder ziet.

Op Kindcentrum 3 maken ze gebruik van twee ondersteuningsteams, 0-4 en 4-13, waarbij X., als intern begeleider, ook aansluit bij het ondersteuningsteam 0-4. Een medewerker pedagogiek zorgt voor de agenda van het 0-4 overleg. *'Zij neemt op individueel niveau Cito toetsen bij kinderen af en zorgt ook voor een stukje ontwikkeling van kinderen en pedagogisch medewerkers.'* Zij zit namens de pedagogisch medewerkers in het ondersteuningsteam bij de kindbesprekingen. Met name in het ondersteuningsteam 0-4 zijn ze nog heel erg aan het stoeien met betrekking tot casusverantwoordelijke, verantwoordelijkheid en het doorlopen van de ondersteuningsroute. De route van de jeugdverpleegkundige van 0-4 is soms anders dan de route van de jeugdverpleegkundige van 4-13. X. ziet het als haar rol om deze overlegmomenten naar een *'zakelijker niveau'* te trekken. Ouders worden altijd voor het eerste gesprek uitgenodigd en ook de leerkrachten sluiten, bij de eerste keer dat een casus wordt ingebracht, aan. De ambitie is om te

komen tot een ondersteuningsteam 0-13, maar hierover zijn ze binnen Kindcentrum 3 nog met elkaar in gesprek.

Vanuit de peuters is er een warme overdracht, maar volgens X. zou deze *‘nog best warmer’* morgen. X. wil graag dat kinderen ook op *‘zorg-level’* warm worden overgedragen, dus van ondersteuningsteam naar ondersteuningsteam. *‘We zijn aan het kijken hoe kunnen we meer in de toeleiding al kinderen gaan begeleiden? Je moet voor die kinderen misschien een soort arrangement aanvragen dat je die letterlijk meer kan gaan begeleiden in de klas. Misschien door een pedagogisch medewerker, zodat ze die veiligheid nog even meenemen?’*

‘Alle kinderen in de wijk naar school, daar zit voor mij ook nog wel de uitdaging’.

Als een kind vanuit de peuters wordt ingebracht in het ondersteuningsteam 0-4, dan gaat X. vooraf altijd observeren, gericht op de hulpvraag.

Kindcentrum 3 is een VVE-locatie en maakt gebruik van een schakelbouw. De schakelklasleerkracht, en tevens VVE coördinator, komt twee dagen in de week in verschillende groepen werken met de schakelkinderen (gescreend door de logopediste van de GGD). Op Kindcentrum 3 werken ze met het VVE-programma Startblokken en worden de kinderen gevolgd met KIIK!. Ze maken hier gebruik van tot 6 jaar. Vanaf 6 jaar wordt ZIEN gebruikt. Door gebruik te maken van KIIK! is de warme overdracht ook beter. De leerkrachten van groep 1/2 kunnen gewoon verder gaan en insteken op de volgende ontwikkelings-stap. *‘Ook al ligt die stap dan nog onder die van een 4-jarige’.*

‘Moet je niet het kind heel goed volgen en vanuit daar het stapje verder aanbieden?’

Grote meerwaarde van een ondersteuningsteam 0-13 vindt X. dat je *‘gewoon verder gaat op de route’*. *‘Je moet wel continue blijven kijken, van wat heeft hij nu nodig?’* Met deze laatste zin geeft X. aan dat we een kind niet voor de rest van zijn / haar leven moeten bestempelen.

Bijlage 6 Huiswerkopdrachten focusgroep

Wat is een focusgroep?

De focusgroep is een kwalitatieve onderzoeksmethode: hij is gericht op ideeën, gevoelens, opvattingen, attitudes en beleving.

Wat hebben we in december 2014 afgesproken?

- Deelname aan focusgroep.
- Toestemming om gesprekken op te mogen nemen.
- Maximaal een kwartier voorbereidingstijd voorafgaand aan focusgroep.
- Feedback op teksten onderzoek.

Onderzoeksvraag

“Hoe kan ik als intern begeleider op kindcentrum X. de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar verbeteren?”

Voor het beantwoorden van deze vraag heb ik de volgende deelvragen:

- 1) Welke wensen heeft het team van kindcentrum X. om de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar te verbeteren?**
- 2) Welke voorbeelden van ‘good practice’ van andere kindcentra binnen het schoolbestuur, omtrent de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, kan ik als intern begeleider gebruiken op kindcentrum X.?
- 3) Welke keuzes, ter verbetering van de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar, maakt kindcentrum X. voor het actieplan?**

Opdracht ‘verkennen’: 1^e focusgroepbijeenkomst donderdag 19 maart 2015, 9.00 – 10.00 uur.

Ik wil jullie vragen om voorafgaand aan de eerste focusgroepbijeenkomst een mindmap te maken rondom het thema: ‘ondersteuningsstructuur kindcentrum voor kinderen van 0 tot 6 jaar’.

‘Een mindmap is een diagram opgebouwd uit begrippen, teksten, relaties en/of plaatjes, die zijn geordend rond een centraal thema’.

Zet je gedachten op papier, niets is goed of fout.

Graag ontvang ik jullie mindmaps (digitaal; via de mail of op papier; in mijn postvak) uiterlijk maandag 16 maart.

Opdracht ‘ideeën’: 2^e focusgroepbijeenkomst donderdag 26 maart 2015, 9.00 – 10.00 uur.

Ik wil jullie vragen om voorafgaand aan de tweede focusgroepbijeenkomst de ‘stip aan de horizon’ te formuleren.

Het gaat dan om jouw visie en ideaalbeeld met betrekking tot de ondersteuningsstructuur voor kinderen van 0 tot 6 jaar.

Alles kan en mag, er zijn geen belemmeringen!

Probeer de volgende onderwerpen terug te laten komen in jouw verhaal:

Visie / missie (slogan)

Signaleren

Zorgroute

Ondersteuningsplan

Zorgteam 0-13

Functies, taken, verantwoordelijkheden

Samenwerking (intervisie)

Opdracht 'actie': 3^e focusgroepbijeenkomst donderdag 9 april 2015, 9.00 – 10.00 uur.

Ik wil jullie vragen om voorafgaand aan de derde focusgroepbijeenkomst onderstaande tabel in te vullen. Zijn er reacties naar aanleiding van mijn terugblik? En wat is volgens jou de eerste actie die we moeten uitvoeren m.b.t. het onderwerp?

Onderwerp	Reactie	Actie
Begrip 'zorg'		
Intervisie		
Ondersteuningsteam 0-13		
Ondersteuningsroute		

Succes met de voorbereiding!

Bijlage 7 Fragment uit logboek onderzoeker

(Geïnspireerd op: De Lange et al., 2011)

Kleurcode

	Bespreking met management
	Bespreking met critical friends
	Documentonderzoek
	Interviews
	Focusgroep
	Persoonlijke professionalisering en activiteiten die niet onder één van de vorige categorieën vallen.

Datum	Activiteit	Resultaten / uitkomsten
26-11-2014	Inleveren onderzoeksvoorstel.	Beoordeeld met een 7.
03-12-2014	Module BBOP4 bijeenkomst 1.	APA voor PGO. Voorbeeld van verwijzing in verwijzing: Little (1990, zoals vermeld in Clement e.a., 1993, p.23).
10-12-2014	Module BBOP 4 bijeenkomst 2.	Organisatieontwikkeling. Een interactieve insteek (Nistelrooij, 2009, p14). Meenemen in PGO met focusgroep. Dialoog. Wanneer zij vertrekt en wij binnenkomt, verandert ... Artikel erbij pakken wanneer ik de focusgroepbijeenkomsten ga voorbereiden.
11-12-2014	Management informeren.	GMT is enthousiast over mijn onderzoeksvoorstel, willen deelnemen aan focusgroep en geven toestemming voor video-opnamen.
11-12-2014	Data gepland voor focusgroepbijeenkomsten.	Maart focusgroep, 2x, 19 maart en 26 maart April focusgroep, 1x, 9 april
December 2015	Medewerking kindcentra vragen en locatie- en ondersteuningsplannen opvragen.	02-12-2014 alle collega IB'ers van het bestuur van kindcentrum X. gemaild. Twee intern begeleiders geven aan geen documenten te hebben. Van de andere intern begeleiders heb ik verschillende documenten ontvangen.
Januari 2015	Schrijven hoofdstuk 1, 2 en 3 PGO.	
Januari 2015	Feedback vragen hoofdstuk 1, 2 en 3 aan critical friend en studiebegeleider.	Onderzoeksvraag en deelvragen naar aanleiding van feedback, met behulp van critical friend, herschreven.
Begin februari 2015	Vorbereiden en afname van interviews met een afvaardiging van het team van kindcentrum X.	Samen met de onderbouwcoördinator (MT) de vragen opgesteld.

Bijlage 8 Verwerkingsopdracht GJKD1

(December 2014)

Visies op ontwikkeling en leren van het jonge kind

Aan het begin van de opleiding Master SEN heb ik de LEOZ-ontwikkelplan en de vragenlijst Professioneel Ontwikkelplan Fontys OSO M SEN ingevuld. Ik heb gekeken waar ik sta met betrekking tot het competentieprofiel Inclusief bekwaam (Claasen, De Bruïne, Schuman, Siemons, & Van Velthooven, 2009). In mijn toets POP heb ik beschreven dat ik me wil ontwikkelen in de competenties: orthopedagogisch en orthodidactisch competent in de omgang met leerlingen. En in het bijzonder op het gebied van het jonge kind, omdat ik nog weinig ervaring heb opgedaan in het werken met jonge kinderen. In deze module zijn verschillende visies op ontwikkeling en leren van het jonge kind aan bod gekomen, onder andere het Programmagericht Onderwijs, Ervaringsgericht Onderwijs, Ontwikkelingsgericht Onderwijs en de Reggio Emilia benadering. Het heeft me nieuwsgierig gemaakt naar hoe deze visies zich verhouden tot het onderwijsconcept van mijn praktijkschool en hoe ik zelf denk over ontwikkeling en leren van het jonge kind.

In deze verwerkingsopdracht wil ik kort de uitgangspunten van de verschillende visies vergelijken met het Jenaplanconcept. Het jenaplanonderwijs is een onderwijsvernieuwingconcept. Het is geen pedagogisch-didactisch model, maar een fundament waar je zelf een school op moet bouwen (Velthausz & Winters, 2014). Doordat uitgangspunten worden vertaald naar de eigen situatie, de eigen leef- en werkgemeenschap, kunnen Jenaplanscholen van elkaar verschillen. Daarom maak ik telkens de koppeling naar het onderwijsaanbod van mijn praktijkschool.

Programmagericht Onderwijs

Uitgangspunten van Programmagericht Onderwijs (Beets-Kessens & Memelink, 2009) zijn:

- 'De leerkracht wijst de weg'
- Vooral intentioneel leren
- Systematisch
- Methodisch
- Resultaatgerichtheid

Jenaplan

Ik herken weinig van het programmagericht werken binnen het jenaplanonderwijs. In een jenaplanschool worden kinderen gestimuleerd om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het leren en leven (Velthausz & Winters, 2014). Zoveel mogelijk zal het kind zelf bepalen wat het wil leren en hoe het wil leren. Er wordt gereflecteerd op het proces en niet op het resultaat. Jenaplanscholen laten zich niet door methodes voorschrijven welke inhoudten aan de orde gaan komen (Both, 1997). Methodes kunnen echter wel gebruikt worden als raamwerk, achtergrondinformatie of voor het aanbieden van cursussen.

Praktijk

Op mijn praktijkschool wordt er in de groepen 1/2 geen gebruik gemaakt van methodes. Om de ontwikkelingslijn van het jonge kind in beeld te houden, wordt er gewerkt aan de hand van de SLO-doelen. De stamgroepsleiders bedenken vooraf de activiteiten om de doelen per themaperiode te behalen. De leerkracht wijst de weg! Dit sluit aan bij het programmagericht werken en is in strijd met de jenaplanvisie, waarbij het kind zoveel mogelijk 'de weg' kiest.

Ervaringsgericht Onderwijs

Uitgangspunten van Ervaringsgericht Onderwijs (Beets-Kessens & Memelink, 2009) zijn:

- 'Het kind wijst de weg'
- Nadruk op het leerproces

- Welbevinden
- Betrokkenheid
- Ervaringsgerichtheid
- Streefdoel: emancipatie

Jenaplan

Eén van de zes kwaliteitskenmerken waaraan een jenaplanschool te herkennen moet zijn, is dat een jenaplanschool ervaringsgericht is (Velthausz & Winters, 2014). Het gaat er om dat kinderen veel verschillende ervaringen opdoen: leren door te ervaren. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van de ervaringen van kinderen. De volgende uitgangspunten vanuit het jenaplanonderwijs komen overeen met het ervaringsgericht onderwijs: kinderen mogen en kunnen activiteiten kiezen, er wordt uitgegaan van de basisbehoeften van kinderen, welbevinden, betrokkenheid en verbondenheid en stamgroepsleiders voeren de ervaringsgerichte dialoog met de kinderen.

Praktijk

Onder het kopje 'praktijk' bij programmagericht onderwijs heb ik al genoemd dat de stamgroepsleiders op mijn praktijkschool veelal de 'weg wijzen'. De kinderen die met een weekplanner werken mogen kiezen uit verschillende door de stamgroepsleiders bedachte activiteiten. Alle activiteiten moeten in een week gedaan worden. Er is dus eigenlijk alleen keuze in de volgorde van de activiteiten en weinig ruimte voor de kinderen om een eigen activiteit te bepalen. Het ervaringsgericht werken zie ik op mijn praktijkschool vooral terugkomen tijdens de kringgesprekken. De kinderen krijgen de gelegenheid om te vertellen over hun leven en wat ze beleefd hebben.

Ontwikkelingsgericht Onderwijs

Uitgangspunten van Ontwikkelingsgericht Onderwijs (Beets-Kessens & Memelink, 2009):

- 'Samen actief'
- Kinderen hebben zelf ontwikkelingskracht (initiatief!)
- Accent op de omgeving: zone van naaste ontwikkeling (gerichte hulp)
- Handelend leren; betrokkenheid, betekenis
- Relatie, autonomie, competentie (emancipatie)

Jenaplan

Een jenaplanschool is ontwikkelingsgericht. Ook dit is een kwaliteitskenmerk waaraan een jenaplanschool te herkennen is. Kinderen worden uitgedaagd om velerlei competenties te ontwikkelen en grenzen te verleggen (Velthausz & Winters, 2014). Er wordt aandacht besteed aan het leren leren, zodat er een steeds grotere zelfsturing door kinderen ontstaat. Ook leren de kinderen door te denken en te doen en ervaren kinderen hun zone van naastbije ontwikkeling.

Praktijk

Op mijn praktijkschool is te zien dat de stamgroepsleiders van groep 1/2 zorgen voor veel gedifferentieerde situaties en opdrachten. Door gebruik te maken van een registratiesysteem (ontwikkeld door Jenaplan Advies en Scholing) houden de stamgroepsleiders in de gaten dat alle ontwikkelingsgebieden voldoende aan bod komen. Tijdens de verslaggesprekken met ouders, kind en stamgroepsleider wordt stilgestaan bij de ontwikkelingsgebieden van het kind. Het kind bedenkt samen met ouders en de stamgroepsleider ontwikkelpunten voor de komende periode en zal hierin door ouders en stamgroepsleider gestuurd en begeleid worden.

Reggio Emilia

Uitgangspunten van de Reggio Emilia benadering (Edwards, Gandini, & Forman, 1998) zijn:

- Elk kind is uniek
- Een kind is vanaf de geboorte competent
- Hij is rijk aan mogelijkheden, is nieuwsgierig en wil zichzelf ontwikkelen

- Een kind is competent in relaties en interacties

Jenaplan

Voor de Nederlandse jenaplanscholen zijn 20 basisprincipes opgesteld. In basisprincipe 1 zien we het uitgangspunt 'elk kind is uniek' van de Reggio Emilia benadering terug: 'Elk mens is uniek: zo is er maar één. Daarom heeft ieder kind en elke volwassene een onvervangbare waarde.' (Velthausz & Winters, 2014).

Praktijk

In het artikel van Meeuwig en Van der Werf (2003) over Reggio Emilia 'Ruimte als derde pedagoog', leggen zij uit dat een van de Reggiaanse uitgangspunten het concept van de 'drie pedagogen' is. De ruimte, de inrichting en de materialen worden gezien als de derde pedagoog. Op mijn praktijkschool zie ik dat er, net als bij de Reggio Emilia benadering, aandacht is voor de ruimte. Zo wordt er in de groepen 1/2 veel gebruik gemaakt van fotomateriaal en worden uitdagende hoeken gecreëerd die kinderen uitnodigen om te ontdekken.

Persoonlijke reflectie naar aanleiding van de module

Voorafgaand aan deze module keek ik vooral door de bril van een bovenbouwleerkracht naar het onderwijs aan jonge kinderen. Het aanleren van schoolse vaardigheden en het aanbieden van cognitieve onderwijsactiviteiten om een kind voor te bereiden op de overgang naar groep 3 leken mij vanzelfsprekend. Er is echter een wezenlijk verschil in ontwikkeling en leren tussen kinderen van 0 tot 6 jaar en 6 tot 13 jaar. Studulski (2010) geeft aan dat we van 0 tot 6 jaar echt over jongere kinderen spreken en voor jonge kinderen is **spelen** de manier om te leren. Vooral de artikelen van Hoogleraar orthopedagogiek Sienke Goorhuis-Brouwer hebben mij door een andere bril laten kijken. Zo gaat Sienke Goorhuis-Brouwer (2011) lijnrecht in tegen de huidige trend om kinderen zo vroeg mogelijk allerlei schoolse vaardigheden aan te leren. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat jonge kinderen behoefte hebben aan ruimte om zich in hun eigen tempo te ontplooien, maar in de praktijk worden ze zo vroeg mogelijk aan het leren gezet. Voor mij betekent dit als intern begeleider dat ik kritisch wil gaan kijken naar ons onderwijs. Is ons onderwijs gericht op de totale ontwikkeling van het jonge kind? Krijgen kinderen bij ons genoeg ruimte om zich in hun eigen tempo te ontwikkelen? Kortom: 'Waarom doen we wat we doen, zoals we het doen?'

Feedback

De persoonsgegevens van mijn critical friend en collega zijn opvraagbaar.

Mijn critical friend, die ook deze module heeft gevolgd, vindt dat ik de inhoud van de module op een waardevolle manier heb gekoppeld aan mijn praktijk. Ze is nieuwsgierig naar de eerste stap die ik wil gaan zetten in het proces, waarbij we kritisch kijken naar het onderwijs aan jonge kinderen. Die eerste stappen zijn we op het kindcentrum waar ik werk al aan het zetten. Zo heeft de kinderopvang uitgesproken ook te willen werken vanuit het Jenaplanconcept en is er één keer in de zes werken een overleg waarbij de pedagogisch medewerkers en de stamgroepsleidster van de groepen 1/2 met elkaar praten over inhoudelijke zaken. Zelf neem ik een stukje visie over het jonge kind mee in mijn praktijkgericht onderzoek, waarbij ik onderzoek doe naar de doorgaande lijn op het gebied van zorg voor kinderen van 0 tot 6 jaar.

Literatuur

Beets-Kessens, A., & Memelink, D. (2009). *Begeleiden van jonge risicokinderen. Drie visies nader bekeken*. Baarn: HB Uitgevers.

Both, K. (1997). *Jenaplan 21. Een concept voor Jenaplanbasisonderwijs*. Zutphen: NJPV.

Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (1998). *De honderd talen van kinderen. De Reggio Emilia-benadering bij de educatie van jonge kinderen*. Utrecht: B.V. Uitgeverij SWP.

Goorhuis-Brouwer, S. (2011, februari 11). Gun kinderen hun eigen tempo. (M. Borgdorff, Interviewer)

Meeuwig, M., & van der Werf, T. (2003). Reggio Emilia. Ruimte als derde pedagoog. *De wereld van het jonge kind*, 306-309.

Studulski, F. (2010). *Op weg naar het integraal kindcentrum*. Amsterdam: B.V. Uitgeverij SWP.

Velthausz, F., & Winters, H. (2014). *Jenaplan. School waar je leert samenleven*. Zutphen: Nederlandse Jenaplanvereniging NJPV.

Bijlage 9 Verwerkingsopdracht BBOP 2

(Juni 2014)

Ondersteuningsstructuren in SEN / Zorgstructuren

Ik heb gekozen voor deze module, omdat ik als intern begeleider een belangrijke positie inneem om de invoering van Passend onderwijs bij ons op school te realiseren. Ook sluit deze module aan bij mijn toets Casus. Hierin heb ik onder andere gebruik gemaakt van de theorie uit het artikel *De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs* (Meersbergen & Jeninga, 2012). Met de invoering van Passend onderwijs is het van belang dat we goed gaan kijken naar leerlingen, een integratief beeld vormen, om vervolgens onderwijs te bieden gericht op de onderwijsbehoeften van het kind. Met deze invoering zal er een groot beroep worden gedaan op ons professionele gedrag. We zullen tegen dilemma's aanlopen waarbij van ons gevraagd wordt professioneel te handelen. Theorie en ervaringen binnen mijn persoonlijke ontwikkeling naar aanleiding van de module BBOP 1 *professioneel eigen leiderschap en begeleiden* zal ik bij deze dilemma's kunnen toepassen.

Wat me vooral is bijgebleven na het volgen van deze module is de hoeveelheid aan termen en kreten die te maken hebben met Passend onderwijs. Ondanks dat er een referentiekader is opgesteld (Vermaas & van der Pluijm, 2010), waarbij één functie aangeeft dat er behoefte is aan een gemeenschappelijke taal, worden er per samenwerkingsverband verschillende woorden gebruikt om hetzelfde aan te geven. Dit was tijdens de bijeenkomsten soms erg verwarrend. Toch hebben de bijeenkomsten mij geholpen om een beter beeld te krijgen van Passend onderwijs. Als intern begeleider heb ik al veel gehoord en gesproken over Passend onderwijs. Dit gebeurt vooral op IB-netwerken binnen ons samenwerkingsverband. Om ook voor mijn collega's meer helderheid te scheppen met betrekking tot de invoering van Passend onderwijs heb ik samen met een collega IB-er een PowerPoint-presentatie gemaakt. De reacties naar aanleiding van onze presentatie waren wisselend. Enerzijds gaf het onze collega's meer duidelijkheid, anderzijds riep het ook veel vragen op: "Hoeveel speciale kinderen krijgen we straks in de klas? Kan ik straks nog wel voldoende aandacht besteden aan de gewone kinderen?"

Mijn gevoel zegt dat er weinig zal veranderen. Ik hoop alleen dat wanneer we straks extra middelen en dus financiën nodig hebben voor een leerling dit zonder al te veel bureaucratie te krijgen is. We zijn een zeer hardwerkend team en mijn collega's hebben niet in de gaten hoeveel zorg-kinderen ze eigenlijk al begeleiden door vroeg te signaleren, planmatig te werken en door een goede communicatie met ouders. Ik denk dat hier vaker waardering voor uitgesproken mag worden.

Door middel van een SWOT analyse (Strengths, Weaknesses, Opportunities & Threats)

heb ik de zorg binnen mijn school geanalyseerd. De SWOT analyse is een methode om sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen binnen een organisatie te evalueren. Deze methode is in de jaren '60 en '70 mede ontwikkeld door Albert Humphrey. Omdat ik deze analyse alleen heb gemaakt, zijn de bevindingen subjectief. Het schoolondersteuningsprofiel (SOP) heb ik als uitgangspunt gebruikt.

S sterk punt	W zwak punt
Stabiel, hardwerkend, gezellig team	Top down
Jenaplan (visie)	Directeur (bouwer, geen borger)
Populatie is een afspiegeling van de maatschappij	Geen toetsing van visie (waarom doen we wat we doen zoals we het doen?)
	Te veel willen / doen
O kansen voor de school	T bedreigingen voor de school
Nieuwe directrice	Vrouwenteam (communicatie / leerlingen)
Passend Onderwijs (visie)	Terugvallen in oude patronen / gedrag

Na het maken van deze analyse ben ik sterktes en zwaktes, samen met de kansen en de bedreigingen gaan samenbrengen in een confrontatiematrix en heb ik nagedacht over de volgende vragen:

- Kunnen we met behulp van onze sterktes deze kansen grijpen en versterkt dit ons?
- Zou deze kans ons sterker kunnen maken? Kunnen we onszelf versterken?
- Kunnen we met behulp van onze sterktes deze bedreigingen afweren. Wat moeten we daarvoor doen? Wat gebeurt er als we niets doen?
- Worden we bedreigd op een plaats waar we al zwak zijn? Wat moeten we doen om dit te voorkomen?

Confrontatiematrix					
Kwesties wegen		Kansen		Bedreigingen	
		a nieuwe directrice	b invoering Passend Onderwijs (visie bepalen)	a vrouwenteam (communicatie / leerlingen)	b terugvallen in oude patronen / gedrag
Sterktes	1 stabiel, hardwerkend, gezellig team				
	2 Jenaplan (visie is min of meer bepaald)				Ontwikkelpunt 2
	3 populatie (afspiegeling maatschappij)				
Zwaktes	1 top down				
	2 geen toetsing van visie, te veel willen doen		Ontwikkelpunt 1		

3 directeur (is een bouwer, geen borger)				

Het is belangrijk om je SWOT *goed* te lezen, want als je bijvoorbeeld je zwaktes niet aanpakt, zal het lastig zijn om je sterktes uit te bouwen. Hieronder heb ik twee ontwikkelpunten beschreven waarvan ik denk dat dit ons team kan versterken op korte, middellange en lange termijn. Ik wil deze punten bespreken met ons managementteam.

	Ontwikkelpunt 1 Geen toetsing van visie, te veel willen en doen (zwak) → Passend Onderwijs (kans)	Ontwikkelpunt 2 Jenaplan visie (sterk) → oude patronen en gedrag (bedreiging) Kritisch kijken naar ons handelen en ons gedrag.
Korte termijn (binnen 6 maanden)	Inventariseren waar onze mogelijkheden en waar onze grenzen liggen (team).	Telkens onze visie toetsen en benoemen. Bij elk doel vanuit het jaarplan eerst starten met de vraag: 'Waarom doen we wat we doen zoals we het doen?'
Middellange termijn (binnen een jaar)	SOP herschrijven (gezamenlijk als team) en doelen formuleren.	Door er een gewoonte van te maken om telkens onze visie te bepalen en te benoemen, wordt onze visie duidelijker en zal er meer draagvlak ontstaan. Uiteindelijk wordt het dan makkelijker keuzes te maken.
Lange termijn (binnen twee jaar)	Evalueren en borgen. Elk jaar weer kijken waar onze mogelijkheden en grenzen liggen en dit beschrijven in ons SOP.	Opstellen van een nieuw visiedocument. Up to date, gedragen door het team.

Onze docent benadrukte het volgende:

"Professioneel gedrag heeft vooral te maken met het kijken naar wat je zelf kunt doen (Cirkel van invloed, Stephen R. Covey) en niet alles te gooien op het functioneren van de directie. Je kunt altijd benoemen wanneer je iets dwarszit of jouw normen en waarden raakt."

Dit neem ik voor mezelf mee.

Feedback

Ik heb feedback gevraagd aan een collega en een critical friend. De persoonsgegevens van deze personen zijn opvraagbaar.

Mijn collega geeft aan dat ik duidelijk omschreven heb wat ik heb gedaan om de theorie mezelf eigen te maken. Ook laat ik in deze verwerkingsopdracht zien hoe ik tegen bepaalde dingen aankijk. Mijn critical friend heeft me erop gewezen dat mijn SWOT analyse geen objectief beeld geeft, aangezien ik deze alleen heb gemaakt. Ook trok ik in mijn stuk een overhaaste conclusie ('Ik merk dat Passend Onderwijs bij mij meer leeft dan bij mijn collega's'). Deze zin heb ik dan ook verwijderd. Ik eindig mijn verwerkingsopdracht met de zin: 'Dit neem ik voor mezelf mee.' Mijn critical friend vraagt terecht: 'Hoe ga je dit meenemen / inzetten?'. Ik heb hier over nagedacht en wil me hier vooral bewust van zijn, wanneer ik mezelf betrap op gemopper met betrekking tot het functioneren van de directie. Stoppen met mopperen en kijken wat ik in die situatie zelf kan doen!

Literatuur

- Hees, M. v. (2011, oktober 21). Referentiekader Zorgplicht Passend Onderwijs. Concept. Versie 4.0.
- Meersbergen, E. v., & Jeninga, J. (2012). De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 175-185.
- Pameijer, N., & van Beukering, T. (2007). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider*. Leuven, België: Acco.
- Pameijer, N., van Beukering, T., & de Lange, S. (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*. Leuven, België: Acco.
- Vermaas, J., & van der Pluijm, J. (2010). Onderwijzorgprofielen: Een beschrijving van de meest gebruikte instrumenten om zorgprofielen van scholen in kaart te brengen. . Penna onderwijsadviseurs.

Bijlage 10 Fragment feedbackoverzicht

Naam CF	Feedback CF	verwerkt in ...	Concrete actie n.a.v. feedback
Student Master SEN, leerkracht en intern begeleider op een reguliere basisschool	Openingscitaat, hoofdstuk 1. Ik denk dat een mooie aanvulling is als je beschrijft hoe jij dat ziet. Je schrijft hier alleen wat 1 persoon vindt en dat is de waarheid? Dus Mischa de Winter heeft altijd gelijk?	Hoofdstuk 1, inleiding.	Ik heb gekozen om dit stuk zo te laten staan en hier niet mijn mening aan toe te voegen. Ik vond het persoonlijk een krachtige opening met betrekking tot mijn onderzoek en de context: integraal kindcentrum.
Docent opleiding en beoordelaar onderzoeksvoorstel	Je beschrijft deze context concreet en koppelt het kritisch aan ontwikkelingen in onderwijs en samenleving. De triade is herkenbaar in je probleemstelling met wat onderbelichting van jezelf als persoon. Wat zijn jouw drijfveren, wat vind jij gewenst voor jonge kinderen, wat voor begeleider wil je zijn/worden in deze context.	Hoofdstuk 1 en 2, algemeen.	N.a.v. deze feedback heb ik in hoofdstuk 2 na de theorie van elk kernbegrip een alinea toegevoegd met de koppeling naar persoon en praktijk.
Onderzoeksbegeleider	Waarom ligt de focus op 0 tot 6 jaar?	Hoofdstuk 1, doelstelling.	N.a.v. deze feedback kwam ik erachter dat ik nergens verantwoord heb waarom uiteindelijk voor 0 tot 6 is gekozen. Dit heb ik toegevoegd aan hoofdstuk 1.